

RIIGIKOGU

IV koosseis.

VIII istungjärk.

193. koosolek.

3. detsembril 1931.

Sisu:

1. Tervitus.
2. Vabariigi Valitsuse vastamine J. Vilms'i küsimisele riigiametnikkude äreva mee- leolu asjus.
3. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vas- tamise puhul arupärimisele Tartu Sak- sa teoloogilis-filosoofilise eraakadeemia kohta.
4. Rahandusliku abiandmise konventsiooni kinnitamise seadus — III lugemisel.
5. Tollipõhitariifide seaduse täiendamise seadus — III lugemisel.
6. Eesti-Pärsia sõpruslepingu ja selle lõpp- protokollki kinnitamise seadus — I luge- misel.
7. Vallasvara aresti alla panemise ja müü- gi asjus Tsiviilkohtupidamise seaduse muutmise ja täiendamise seadus — I lu- gemisel.
8. Järgmise koosoleku määramine.

Koosoleku avab Esimees **K. Einbund** kell 10.21 min.

Sekretäri kohal sekretäri teine abi **O. Gustavson**.

1. Tervitus.

Sekretär: Riigikogule on tulnud te- legramm üleriiklikult neljandalt kaupmeeste kongressilt, milles tervitatakse rahvaesin- dust ja loodetakse, et riik pääseb üle ras- kest majanduslikust kriisist.

2. Vabariigi Valitsuse vastamine J. Vilms'i küsimisele riigiametnikkude äreva mee- leolu asjus.

Majanduseminister A. Jürman: Rkl. Vilms'i küsimisele oleks mul au järgmist vastata. Vabariigi Valitsus ei ole palkade kärpimiseks mingit otsust seni teinud. Kui aga riigi majanduslik seisukord ja eelarve tasakaaluviimine nõuavad, et ka riigitee- nijad peavad ohvreid tooma, siis loodab valitsus, et seda ohvrit riigiteenijad ka kan- navad, ilma et see erilist ärevust tekitaks.

3. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vas- tamise puhul arupärimisele Tartu Saksa teoloogilis-filosoofilise eraakadeemia kohta.

J. Järve: Lugupeetud Riigikogu liik- med! Hariduse- ja sotsiaalministri seletus Tartu Saksa eraakadeemia ellukutsumise kohta näitas, et arupärimine selles asjas kõigiti õigustatud ja põhjendatud on olnud. Sellest selgus, et Vabariigi Valitsus seisukohale on asunud, et ka kõrgemate eraõppe- asutuste avamisel tuleb arvestada Põhisea- duse § 12-daga, mis ette näeb, et kõrge- mate õppeasutuste asutamine peab sündima seaduseandlikul teel, ja maksev Eraõppe- asutuste seadus sellega revideerimisele tu- lema peab. Kui Vabariigi Valitsus üksin- da leppida ei taha sellega, et temal seisukohad on, vaid neid ka teostab, siis niisu- gusel korral on arupärimine oma otstarbe täitnud, sest loomulik järeldus selles seisukorras on, et Tartu Saksa eraakadeemia küsimus peab tulema täies ulatuses ümber- otsustamisele. Praegu ei ole põhjust ole- tada, et valitsus viivitaks küsimuse päeva- korrale võtmisega. Oleks lugupeetud Hariduse- ja sotsiaalminister oma seletuses piirdunud selle asjaolu ettepoole, po- leks tarvidust olnud sõna võtta tema vas- tuse puhul. See vastus sisaldab aga väi- teid ja mõttekäike, mis selle olulise osa ministri seletusest tumestavad ja varju jä- tavad. Kui valitsus on seisukohal, et kõi- kide kõrgemate õppeasutuste ellukutsumine peab sündima seaduseandlikul teel, siis jääb arusaamatuks, miks Hariduse- ja sot- siaalminister oma vastuses nii suure innu- ga väita püüdis, et eraakadeemia avami- sega kõik korras. Võib aru saada ministri seisukorra raskusest: ühel ja samal ajal kaitsta valitsuse ja oma ametkonna seisukohati, mis käesolevas küsimuses üksteisest lahku lähevad.

Kuna Vabariigi Valitsus arvamisega on, et kõrgemate eraõppeasutuste avamise ko-hta praegumaksev kord otstarbekohane ei ole ja muutmine tarvilik, siis ei ole mõtet ega tarvidust pikemalt peatuda Hariduse- ja sotsiaalministri seletuse juures, et ava- mine kõigiti sündis kooskõlas vastavate seadustega, kus minister eriti tugeneb Era- õppeasutuste seadusele. Peab ütleva, et selles osas hariduseministri seletus on täies-

ti kooskõlas Eraõppeasutuste seadusega. Tähelepanuvääriv on ministri vastus küsimusele, kas on Saksa eraakadeemia avamisel kontakti peetud ülikooliga. Vastusest selgub, et minister asub seisukohal, et käesoleval juhul ei ole tarvidust ülikooli arvamist pärida, seda ei kohusta ministri tegevama ükski seadus. Ka mina aru- pärimise põhjendamisel olin arvamisel, et ükski seadus seda ei kohusta, kuid maksva korra ja kombe kohaselt oleks pidanud see siiski sündima. On teatavad uusused ja kombed, mis iseenesest mõistetakse ja mida ei ole tarvis seadustega reguleerida. Seadusega ei ole näiteks kindlaks määratud, et meie oma tuttavaid tervitame neid kohates, see on iseenesest mõistetakse. Nõnda oleks ka siin minu arvates iseenesest mõistetakse, et kõrgema õppeasutuse avamisel, mis pealegi oma põhikirja järgi tahab töötada Tartu ülikooli kõrval ja otseselt ühenduses sellega, et siin ülikooli arvamist oleks pidanud küsima. Ja kõige vähem on hariduseministeeriumil sünnis minu arvates teist teed käia. On tunne ja sellest ei saa lahti, et hariduseministeeriumi talituse viis on teatud mõttes bürookraatlik olnud. Registreerimise toiming võttis kaua aega ja oleks küllaldaselt võimalust olnud kontakti astuda ülikooliga. Edasi Saksa eraakadeemia asutamise lugu kinnitab juba küllaldaselt seda tõsiasja, et meie hariduseministeeriumil, — see ei käi mitte üks praeguse aja kohta, vaid ka varem on võimalik olnud tähele panna mõnel ajajärgul, — et hariduseministeeriumil puudub kindel kultuurpolitiika. Elatakse päevast-päeva, mille juures meie kunagi kaitstud ei ole igasuguste üllatuste eest. Saksa eraakadeemia näitab, et meil iga kitsas kildkond võib avada akadeemiaid ja igasuguseid õppeasutusi, küsimata, kas need meie haridusekorralduse süsteemi mahuvad või mitte. Hariduseminister seletab küll, et see eraakadeemia mingeid erilisi õigusi ei anna, diplome ega teaduslikke astmeid ei jaga j.n.e. Kuid õppejõudude, professori ja dotsendi tiitlid meil maksvate mõistete järgi kuuluvad ometi kõrgema teadusliku kvalifikatsiooni mõistesse, kui just ei mõelda juurdelõikeid ja teisi sarnaseid „akadeemiaid“ ja „professoreid“. Akadeemia mõiste ja professori tiitel, niipalju kui need ühenduses teadusega, on teatud kindlakujunenud suurused, need mõisted eeldavad teatavat kvalifikatsiooni. Nüüd on antud mingile tundmata koondusele professori tiitli jagamise õigus. Minister seletab küll, et seda toimetab eraakadeemia õppe-

jõudude nõukogu, kuid võime kohe küsida, kes moodustab selle nõukogu? Ikkagi eraakadeemiat ülalpidava ühingu juhatus, kes aga võib koosneda teadusliku kvalifikatsioonita isikutest. Võime kohe küsida, kes valis praegused õppejõud? Ikka seesama juhatus. Hariduse- ja sotsiaalminister seletab, olevat põhjendamatu minu väide, et eraakadeemia taga ei seisa Saksa seltskond ja kultuurvalitsus. Arvan, et selle väite ümberlukkamiseks vähe on sellest, kui minister seletab, et kogu kirjavahetus selles asjas sündinud Saksa kultuurvalitsuse kaudu. Kultuurvalitsus on toiminud seaduse järgi kui vahelüli, kes oli kohustatud kirjavahetust edasi saatma. (V a h e l h ü e.) Selle vastu ei ole ma ka väielnud, vaid olen selge sõnaga rõhutanud. Igatahes mind on informeeritud, et kultuurvalitsus ja Saksa seltskonna enamus olevat selle eraakadeemia vastu. Arvan, et raske ei ole selgusele jõuda, kuidas asi tõepoolest on. See oleks asja huvides üsna tarvilik. Istuvad ju meil Riigikogus Saksa vähemusrahvuse esindajad, kellelt meie võime selles küsimuses täna selgust saada. Seni peab küll arvama, et asja taga väike kildkond seisab, kes meie riigisse kõige loiaalsemalt just ei suutu. Just viimane asjaolu on meie mõtlevas seltskonnas eraakadeemia asutamise puhul põhjendatud pahameelt ja ärevust tekitanud. Ei ole kellegi saladus, et teatud Balti-Saksa ringkonnad Baltimail tekkinud poliitilise olukorraga ei lepi ja ääri riikide iseseisvuse mõttele kõigiti vastu töötavad. See vool pooldas landesvääri päevil meie iseseisvuse hävitamist jõuga. Selle katse kokkuvarisemise järele ei ole nende mõtete kandjad väsinud vastu töötamast Balti riikide iseseisvusele. Ei ole kellegi saladus muu seas, missugustest allikatest tulevad sagedased diskrediteerivad ja asjaolusid võõriti kujutavad teated ja hinnangud Balti rahvusriikide kohta.

Kui meie riigivõim ja kohtuasutused seaduslikus korras otsuse tegid Toomkiriku kohta, võimaluse andes mõlemale poolele omi seisukohti kaitsta, siis kõneldi ja kirjutati välismaal teatud kohast lانسseeritud „Kirchenraub'ist“ — kiriku röövimisest.

Kui Eesti rahvavägi meeleheitlikku võitlust pidas vabadusesõja päevil kommunistidega, siis tembeldati teatud baltlaste ringides Eesti riiki kommunistlikuks, kelle vastu vaja välja saata landesvääri ja Saksa raudsed diviisid.

Meeleheitliku võitluse järele suurte ohvritega läks korda riiki luua ja maad vabastada kommunismi laviinist. Eesti rahvas

ostis verega tagasi oma põlise maa, mille baltlased okupatsiooni kokkuvarisemise järel juba kaotanud olid. Vaatamata sellele, et Eesti rahvas ise omale praeguse riigi pindala on võitnud ja ainult Eesti rahval kõlbline õigus oma maa peale on, on ta mõisnikele nende endiste maade eest tasumaksmise otsustanud ja osalt teostanud, kuid sellegipärast on osa baltlasi kogu aeg kõnelenud ülekohtusest ümberkäimisest mõisnikega. Selle kõige juures nad ei ole püüdnud selgitada enestele küsimust, mis sugust hinda oleksid nad oma endiste mõisade eest saanud, kui need maad oleksid enamlise Venemaa alla jäänud. Tänu Eesti rahvaväe vaprusel on olukord teistsuguseks kujunenud. Maa vabastamine on Eesti rahvalt nõudnud suurt ohvrit inimelude ja ainelise vara poolest. Riigil on kanda suured välisvõlad, mida teha tuli maa vabastamise otstarbel.

Missugune kõlbline õigus on baltlastel kõneleda, et nendele tasumaksimisel ülekohtu on tehtud?

Ei ole ka kellegi saladus, mida kavatses teatud baltlaste ring tuleviku kohta. Nende sihid ei käi kokku meie omadega.

Ilma et meil tarvidust või põhjust oleks rahvuslikku liialduse minna, tuleb meie rahval oma eluhuvide eest valvel olla.

Ei saa meile keegi pahaks seda panna, kui meie erilisi soodustusi pakkuma ei hakka asutustele ja ettevõtetele, mille olemasolu tõsise tarvidusega põhjendatud ei ole. Kui meie oma vähemusrahvustele andnud oleme kultuurautonoomia, siis selle mõttega, et rahuldada nende kultuurinõudeid. Üle nende piiride ei ole me kohustatud olema, et meil peab see kindlustus olema, et meil tegutsevad asutused, akadeemiad ja professorid tunneksid endid meie riigi kodanikena või vähemalt loiaalsed oleksid. Tartu eraakadeemia ja osaliselt tema õppejõudude kohta seda usku meie seltskonnal ei ole. Meil ei ole ükskõik meie riigi ja rahva seisukohalt, millisel seisukohal meie iseseisvuse suhtes asuvad meie seaduste alustel tegutsevad akadeemiad ja professorid, ning millises suunas areneb nende tegevus nii sise- kui välismaal. Meie teame, kuidas eraakadeemia avamist välismaal püüti kujutada kui suur-sündmust, märkides sealjuures seda kui eel- posti idas, kuna kodus püütakse näidata, et see ei olegi tähtis asutus. Ja see ongi nii välja kujunenud, et 8 õppejõu kohta on 7 õpilast, kuid siiski teame, kuidas selle asutuse ellukutsumist kujutati väljaspool. Need mõtted ja seisukohad ei ole mingi kitsa

rahvuluse sünnitus, vaid nende kandjaks on kogu teadlik rahvas, millega edaspidi igal meie Eesti valitsusel arvestada tuleb. Ja ei või kõneleda mingist rahvuslikust liialdamisest, natsionalismist. Meie oleme sallivad, oleme sallivamad kui teised, sest meie oleme ajaloo jooksul palju kannatanud, ja mis tähendab rahvale ülekohtu sünnitamine? Meil ei ole, peame ütlema, tarvilikku ja algelisemat iseteadvust olnud, sest oleks meil endist lugupidamine, siis ei saaks meil ja meie riigis sündida niisugused nähted, nagu need paraku praegu ette tulevad, kus praegu võidakse korraldada avalikke koosolekuid, kus meie rahvustunnet ja rahva rõhuva enamuse pühamaid tundeid teotatakse. Mina arvan, siin tuleks tarviliku selguseni jõuda, et niisugused nähted sündida ei võiks. Eraakadeemia avamine on teatud mõttes mõtlema pannud meie rahva laiemad ringkonnad. Meie oleme jõudnud ajajärku, kus rohkem silmas pidama hakatakse iseenesest mõistetavaid nõudeid meie eluarengu kohta. Ma hiljuti lugesin ühe Balti sakslaste juhtiva tegelase mõtteavaldusi selle kohta, et meil on arenemas shovinism, äärmine rahvuslus, ja selle põhjuseks olevat asjaolu, et kasvavat üles uus Eesti põlv, kellel ei ole tarviliku kokkupuutumist sakslastega, puuduvat sakslaste esindust maal j.n.e. Eestlastel ei olevat võimalust neid tundma õppida ja selle tõttu tekkivat valearusaamised. Ma arvan, et see asjaolu, et kokkupuutumine vähenenud, ei peaks kaasa aitama vahekorra halvenemisele. See kokkupuutumine, mida minevikust tunneme, ei süvendanud vastastikust arusaamist ja arenemist. Põhjuseks, mispärast rahvuslik tunne on läbi tungimas, on elu loomulik arenemine, ja selle tõttu on rahvuslik tunne sügavamaks kujunenud.

Mis puutub käesolevasse arupärimisse, siis arvan, et ei ole mingit põhjust arvata, et valitsus ei tahaks kinni pidada omast seisukohast, mille järgi tulevad ümberotsustamisele võtta senised seadused, mille järgi korraldatakse kõrgemaid õppeasutusi. Ja kui see sünnib, siis tuleb ümberotsustamisele ka Tartu eraakadeemia küsimus, ning edaspidi võib lahendada seda küsimust riiklikkude huvide seisukohast välja minnes. Selles mõttes esitan liht ülemineku-vormeli, minna päevakorras edasi, ära kuulates valitsuse seletusi. (V a h e l h ü ü e.) Ma arvan, et väga selgesti aru saite, millest kõnelesin.

Hariduse- ja sotsiaalminister J. Piiskar: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Här-

ra rkl. Järve kõne puhul pean ma tarvili-kuks teha paar märkust selleks, et ära hoi-
da edaspidiseid üleasureid sõnavõtmisi tea-
tavate küsimuste kohta.

Kui härra Järve ette heitis oma eel-
mises kõnes, ja seda tegi ka täna, et ei ole
kontakti peetud ülikooliga, siis tähendasin
mina juba oma vastuses, et on siiski kon-
takt olnud. Ja kui härra Järve sellest hu-
vitatud on üksikasjalikult, missugune see
kontakt oli, siis ma võin tähendada, et
minu ülesandel küsiti ülikooli rektori, pro-
fessor Kõpu arvamist nimelt, kas tal on
andmeid eraakadeemia kohta, mis võivad
kaalumisele tulla selle akadeemia regist-
reerimisel. Professor Kõpp ei teatanud
midagi erilist, vaid ütles, et talle ei meeldi
küll see, et nii ebatahtlikult on talitanud
oma kolleegid, et nad on asunud ülikooli
kõrvale asutama uut õppeasutust, ja pole
tarvilikuks pidanud ülikooliga kontakti pi-
dada. Aga mingeid konkreetseid andmeid,
mis oleksid võinud olla ministriumile
põhjuseks, mitte registreerida seda akadee-
miat, ei saadud. Professor Kõpp kuulub
meie vaimulikkude peresse, ja sellest jutu-
ajamisest sai ministrium teada, et pro-
fessor Kõpule see asi juba enne teada oli,
ja seepärast ei pidanud mina enam tarvili-
kuks ei ülikooli ringkondi ega ka meie
vaimulikkude peret eriti sellest informeerida,
sest neil võis asi olla teada, kui nad
selle vastu huvi tundsid.

Mis aga puutub sellesse, kas ministe-
rium oleks pidanud mõningate ringkondade
arvamist küsima, siis kordan mina veel, kui
ministrium tahab maksvate seaduste piir-
ides toimetada, siis ei saa tema nende ar-
vamistega arvestada enne, kui esitatakse
kuskilt poolt sarnased põhjendatud and-
med, mis võimaldavad seaduslikus korras
mitte registreerida õppeasutust. Muidu ei
saa eraarvamistega mitte arvestada, kui ei
taheta asuda sellele teele, et teatavale rah-
vusele või teatavale ringkonnale mingitel
motiividel, millel ei ole seaduslikku alust,
tehakse kitsendusi.

Kui meil on kord antud Saksa rahvu-
sele kultuur-autonoomia, siis nad, nagu
kõik teised vabariigi kodanikud, olgu need
väiksed ringkonnad või mõned seltsid, nagu
härra Järve omas kõnes ütles, peaksid või-
ma ka neid õigusi kasutada, mis seadused
ette näevad. Praegumaksva korra järgi,
nagu härra Järve ise seda kinnitab omas
kõnes, on võimalik kitsendada eraõppeasu-
tiste avamist ainult siis, kui selleks on mõ-
juvaid põhjusi. Kui härra Järve ütleb, et
tema teada Saksa ringkonnad olevat selle

akadeemia vastu, siis peab ütleva, et Sak-
sa kultuurvalitsus ei saanud siiski omalt-
poolt registreerimisettepanekut tegemata
jätta. Vähe sellest, Saksa kultuurvalitsus
kirjutab ühes kirjas: „Siinjuures saadame
Teile Tartu usuteadus-filosoofilise Lutheri
eraakadeemia registreerimise asjus, Teie
soovide järgi ümbertöötatud nimetatud
akadeemia põhikirja ja palume võimalikult
pea registreerimist ette võtta.“ Härra Jär-
ve, ma arvan, et see on veidi rohkem kui
ainult vahetalitajaks olemine, see peab ole-
ma Saksa kultuurvalitsuse seisukoht, muidu
oleks ta võinud need paberid edasi saata
ilma seisukohata, omapoolse sooviavaldu-
seta. Kuna kultuurvalitsuse suhtes seadus
näeb ette siin sarnase korra, siis näeb sea-
dus sarnase korra ette ka ministriumi
suhtes. Ja just need motiivid, mida tun-
nistab härra Järve Saksa kultuurvalitsuse
suhtes, on maksvad ka ministriumi
suhtes.

Kordan veel, ministrium ei saanud
sisuliselt neid küsimusi kaalumisele võtta,
kas sarnane akadeemia meil otstarbekoha-
ne on või mitte, sest selle küsimuse aruta-
mine ei kuulu Eraõppeasutuste seaduse
järgi üldse ministrium kompetentsi.

Need on küsimused, mille peale tarvili-
kuks pidasin tähelepanu juhtida, et nende
ümber asjata vaidlusi ei tekiks.

L. R a u d k e p p: Väga austatud Riigi-
kogu liikmed! Küsimus, mis on kõne all,
väärib seda, et sellele läheneda võimali-
kult erapooletult ja et kõike seda asja lähemalt uurida. Mind ei huvita eeskätt ju-
riidilised küsimused, mis on siin tekkinud,
vaid ma püüdsin asjale läheneda sel teel,
et astusin isiklikult kontakti kirjateel mõ-
nede tegelastega Tartust. Ka palusin en-
dale akadeemilise Lutheri seltsi põhikirja,
et süveneda, missugused sihid neil tegelastel on. Ma leian, et mõni asi on natukene
võõrastav ja tähendaksin siin veidi siiski
juriidilisele küljele. Näiteks akadeemilise
Lutheri seltsi põhikiri kannab pealkirja
„Akadeemiline Selts“. Harilikult akadee-
milisest seltsist saadakse nii aru, et seal
võivad olla liikmeks ainult üliõpilased või
kes ülikooli lõpetanud. Seal seda aga ette
nähtud ei ole, vaid on ette nähtud, et seltsi
liikmeiks võivad olla lihtsalt isikud, kes
vähemalt 18 a. vanad on. Registreeriv asu-
tus, kohtuministrium, leidis, et juriidilisi
takistusi ei ole. Ma pooldaksin seda, et
neid mõisteid, mis on saanud kindla sisu,
ei muudetaks, et segadusi ei tuleks. Sel-
lest põhikirjast muu seas huvitab mind see,

et akadeemilisel Lutheri seltsil Tartus on õigus kutsuda ellu ja pidada ülal kõiksugu koole, akadeemiaid, seminare ja teaduslike asutusi. Igatahes on ette nähtud õige laialdane tegevusekava.

Tahan veel ühele väiksele asjale tähelepanu juhtida. Näib imelik olema, et kui-gi see selts ei kannu nime — saksa selts, on ometi põhikirjas ette nähtud, et sinna võivad sisse astuda peamiselt sakslased. § 13 ütleb, et peakoosoleku aeg, koht ja päevakord kuulutatakse ühes Eesti Vabariigis ilmuvas saksa ajalehes vähemalt 10 päeva enne peakoosoleku päeva j.n.e. Miks siis saksa ringkonnad kardaksid registree-rida laskmast saksanimelist akadeemilist Lutheri seltsi, kui ta seda oluliselt on. Need ebaselgused võivad tekitada arusaamatusi.

Mina kirjutasin ka sellele arupärimisele alla, mille puhul siin läbirääkimised on käimas, ja mõnel pool võib ehk arvamine tekkida, nagu ei oleks pidanud kristlane siin takistavalt vahele astuma. Mina ja minu mõttekaaslased ei ole tahtnud takistada, vaid on tahtnud siin asuda sellele seisukohale, et asja tuleb ikkagi selgitada, et ei tuleks eelarvamusi ilmsiks. Niisugune eelarvamus ilmneb kirjast, mille ma sain Lutheri akadeemia seltsi juhatuselt, kus kristlastele tehakse niisuguseid etteheiteid, et — nagu eestlane ütleb — hoia alt.

(Koosolekut asub juhatama esimene abiesimees **M. Martna**.)

Ma tsiteerin, tõlkides selle eesti keelde. (V a h e l h ü ü e.) Ma olen ju eestlane. — „Väljamaa ja meie kiriklikes ringkonnis pole vähe tähelepanu aratanud see, et just kristlik partei Riigikogus enese on asetanud võitluses Lutheri akadeemia vastu bolševismi kõrvale ja et tormi jookseb ülemuse vastu ning kristlike kultuuripüüete vastu.“ Niisugust seisukoha võtmist meie küll ei oleks oodanud, ja mis minul sel puhul oleks öelda, seda kannan ma siin ette. Ka huvitaks mind nimelt see, kui mina ametlikult Riigikogu liikmena pöördun mõne saksa asutuse poole, kuidas ja mis keeles mulle vastatakse, tuleb välja, et mulle vastati ametlikult Saksa keeles. Ma vastasin sellele, et leian, et võiks ikkagi riigi keeles vastata, seda enam, et mind tituleeriti selles vastuses veel Reichstagsabgeordneter'iks. Kui mina vastasin, et mina ei ole Berliinis ja ei või olla Reichstagsabgeordneter... (V a h e l h ü ü e.) Mina nimesid ei nimeta. Seda kirjutas mulle Tartu Lutheri akadeemilise seltsi juhatus.

Agaga pärast ja just täna sain kirja, milles öeldakse, et muidugi oleks vastatud riigikeeles ja sekretariaat oleks seda ka teinud, aga et vastaval isikul Eesti keel käepärast ei ole, siis kirjutas ta Saksa keeles. Selle vastu ei või midagi olla. Igatahes sain ma selle teate, et demonstratsiooni ei taheta teha, kui vastatakse Saksa keeles, ja ei maksa ka mul siin mitte olla piinlik. Aga põhjust andis osalt ka asjaolu, et akadeemia põhikirjas on öeldud, et asjaajamise keeleks on Saksa keel. Kuidas sellest aru saada? Kas kõik kirjad, mis seal kirjutatakse, peavad Saksa keeles olema või mitte?

Nagu öeldud, huvitab mind asja vormiline külg rohkem ainult vahest selles mõttes, nagu sellele tähendas ka juba minu mõttekaaslane Järve, et ei nõutatud — ma rõhutaksin rohkem nende teguviisi, kes asja ellu kutsusid, ja mul ei ole põhjust siin erilist etteheidet teha ministrile, — et ei nõutatud „Akadeemilise Lutheri Seltsi“ ja „Lutheri Eraakadeemia“ asjus informatsiooni ja arvamise avaldust ülikoolilt ja luteriusu enamuskiriku valitsuselt, aga eriti usuteadlaste konverentsilt, mille liikmete hulgas on ka väga loiaalseid pastoreid-sakslasi. Siis oleks ettevõtte olnud ühine ja hästi läbi kaalutud. Oleks ju enam kui loomulik ja korrektne olnud teada saada, mis Eesti luteri kirik ja tema Eesti-saksa pastorkond arvavad selle luterinimelise eraakadeemia asutamisest, ja mis oleksid olnud kodumaa üldluteri kiriku soovid. Kas meil selle järele on kerge uskuda, et eraakadeemia asutajad-luterlased on loiaalsed ja korrektsed — rääkimata sõbralikkusest — eestlaste-luterlaste vastu?

Mind huvitab nüüd erilisemalt asja sisuline külg. Õppeasutisele on võetud väga kõlav nimi — eraakadeemia, millel on oma rektor ja senat. Siin on nüüd sakslaste Herderi-instituut Riias palju asjalikum ja kõmuvabam, kuigi temal on rohkem teaduskondi kui Tartu akadeemial, nimelt 3 — teoloogiline, õigusteaduslik ja filosoofiline. Riia linnas üksi on sealjuures sakslasi rohkem kui terves Eesti Vabariigis, see Riia eraõppeasutis piirdub tagasihoidlikuma nimetusega — „instituut“. Ka pole tal raskekaalulist senatit, vaid nõukogu — Rat. Tema põhikiri kinnitati 31. mail 1927 Latvia president G. Zemgals'i poolt, ning temas on ette nähtud, et instituudi kohta käivad korraldused kinnitatakse hariduseministri ja eventuaalselt ministrite kabineti poolt. Seega on siis Latvijas saksa kõrgem eraõppeasutis ka otstarbe suhtes valitsuse

määruste ja kontrolli all. Seda vajadust rõhutas üsna õieti Hariduse- ja sotsiaalminister härra Piiskar tuleviku kohta ka meil.

Ma ei saa ega taha vastu vaielda sellele, et meie sakslased ei avaks kõrgemaid õppeasutisi, kahetsen isegi, et kõik see eraakadeemia avamise lugu on — sealtpoolt avaldunud ebatahtlikkuse tõttu — põhjendatult eemale peletanud Eesti soost üliõpilasi. Miks ei võiks siis ka meie üliõpilased kasusaavalt kuulata muu seas Saksamaa teadusemehi? — nii et boikot on välja kuulutatud eestlaste poolt, kuid iseasi on, mida see akadeemia tahab kätte saada, mis on tema töösiht, ka kaassiht ning ta tegelik efekt. Ta tahab anda, nagu näha põhikirjast, erilisemat praktilise usuteaduse haridust teoloogidele-sakslastele. Selle vastu ei või meil midagi olla, kuigi omal ajal Saksa vähemusrahva teoloogid Tartu usuteaduskonnas kategooriliselt ei tahtnud anda enamurahva kogudustele Eestis ja Lätis tegeliku usuteaduse professuuri Eesti ning Läti õppekeelega. Valitsus oli, niipalju kui mina tean, nõus seda andma, kuid fakulteet oli selle vastu. Kuidas luteriusu teoloogid võisid üldse sellele seisukohale asuda, mis on pseudoluterlik, jääb mulle mõistatuseks. Seletatava on see teisest küljest muidugi politikaga, kuigi endised Balti kiriku esindajad on alati püüdnud rõhutada, et kirik ei tegevat politikat. Milline peitemäng! Igatahes puudus neil luteri teoloogidel julgus ja hea tahe asuda Eesti ja Läti luterliku rahva usuelu suhtes Lutheri seisukohale, kes andis oma rahvale ja kogudustele evangeeliumides ja apostlite kirjades äratähendatud õigused. Imelik paradoks, ehtne vana Balti maa ja ta juhtide kivine endus seisukoht! Ei ole ju alati ka iga luterliku usuteaduse doktori asi konsekventselt aru saada usuteaduse suurema doktori põhimõttest, kelleks oli dr. M. Luther.

Eraakadeemia tahab anda haridust ka evangelistidele ehk evangelisaatoritele, kes võivad — kuulgem — algkooli haridusega astuda akadeemiasse ja olla akadeemia üliõpilasiks. Seda näeme akadeemia põhikirja § 33-dast. Siin on nüüd küll enneolematu segipaiske. Sellest oleks aga üle saadud, kui õppeasutisele poleks võetud kõlav nimi „akadeemia“, vaid „seminar“, — on ju ülikooligi lõpetanuile olemas seminare. Kuid mindi efekti ja suure kõla peale välja, et Balti-saksa kell kostaks kaugele läände, eriti Saksamaale, nagu ma seda pärastpoole ka näitan. Asjal on suur kell, kuid küll liiga nõrgad kandepalgid. Evangelisaatoreid ehk evangeliste võiks ju ka

meie Eesti luteriusu kirik tarvitada, sest see kirik ei ole ju enam ainult pastorite kirik, kuid sellele ei mõtle eraakadeemia põhikirja, vaid seal on sellest juttu, et neile antakse haridust seks, et nad teotseksid usuliselt hädaohustatud piirkondades. Siin mõeldakse — põhikirja järgi — idale. Seda tendentsi oskan hinnata. Seega peaks aga meil kõigil, mitte ainult sakslastel, olema teatud tagavara vastavaid isikuid, kes esialgu töötaksid kodumaal, kuid kellel oleks eventuaalselt huvi ja kristlikku armastust kõigi usuvendade ja -õdede vastu mujal, s. o. sakslaste, eestlaste ja lätlaste vastu. Kas siis siinsed sakslased tahavad oma eksklusiviteedis ikka edasi elada ja olla? Olgu siin meelde tuletatud, et omal ajal, kui luterlikud vennastekogudused tekkisid, kellel on suur positiivne väärtus meie kiriku ajaloos, kelles olid n. n. võhikud usklikkudeks, rahvapärasteks evangelistideks, siis olid Saksa luterlikud pastorid vaenulikud sellele elustavale voolule. Täiesti põhjendamata on aga arvamine, et tulevikus, kui olud peaksid muutuma, võiks luua osalistki ida-luterlikku rahvakirikut. Idalane kas jääb ustavaks pravoslaaviele, mille väärtus on nüüd suuresti tõusnud paljude, paljude märtrite läbi, või ta läheb „evangeeliumi krisflaseks“, nagu ma seda voolu ja Vene usuelu psüühikat võisin kord hästi tundma õppida endisel Venemaal. Või suudetakse selles suunas endale omandada teatud praktilist painduvust? Kas baltlased, kel on usupuhastuse ajast 400-aastased Balti traditsioonid ja oma rahvuslik ning kiriklik ideoloogia, mis on liikumata, suudaksid siin olla painduvamad? Siin ei maksa teha endale üleliigseid illusioone. Vahest ei tehta seda ka sakslaste juures. Siis aga oleks akadeemial mingi muu eriline siht, mis suundub idasse: see oleks siis omapärase eelposti uuesti loomine idapiiril: teadku tagamaa, et seal — tungijoonel idasse — tegutsetakse! Nii saavad sellest teatud ringkonnad välismail ka aru.

Et eraakadeemia võiks uurimisele võtta — selle sõna tõsisel mõttes — Ida-Euroopa vagadust ja kultuuri, see on ainult küll vagaks sooviks ja teatud dekoorumiks. Tuleb osata vahet teha näilise sihi ja realsihi vahel, kuigi tegutsejad ise „bona fide“ kipuvad nägema mingit realsihti. Ida-Euroopa on oma pravoslaavie aarded igatahes ajutiselt üle andnud — võimalust mööda — Serbiasse, Bulgaariasse, Rumeeniasse ja osalt Praagasse, Berliini ja Pariisi. Ida vaimsed varad on praegu „Tartu eelposti“ seljatagagi olemas. Ei ole ju ka

endised ev.-luteri pastorid Venemaal meile midagi nimetamisväärsed võinud pakkuda Ida-Euroopa vagaduse ja kultuuri uurimise alal. On antud ainult üksikuid pilte, jutte, milles kõige andekam on olnud endine Krimmi pastor ja pärastine kuulus evangelisaator Saksamaal ja Schweitsis Samuel Keller. Tõsi, Vene usuelu on huvitanud endisi Tartu usuteaduskonna professoreid Konrad Grass'i ja Aleksander Berendts'it, kuid nemad said vastavaid aineid, eriti sektide kohta, peamiselt arhiividest ja Vene trükitud teostest. Nii et nende töö oli eeskätt kabinetlik, mitte aga sellelaadiline, et oleks aastate kaupa elatud Vene miljöös. Sellist tööd võiks teha ka Berliini või Leipzigi professor, kui ta venekeele kätte õpib. Ka kahtlen ma väga, et Tartu ülikooli raamatukogus oleks see kaunis rikkalik literatuuri tagavara, mis oli Vene õigeusu kirikul.

Huvitav on siin muu seas ära märkida, et endised Tartu ülikooli teoloogid pole lähemalt uurinud meie kodumaagi kirikuluugu. Ei ole seda teinud näiteks silmapaistvad kuulsused, nagu A. Harnack, vennad Seeberg'id, kes on Eesti soost ja teised. Oleksin väga rõõmus, kui tohiks oletada, et nad seda vahest ka seepärast ei teinud, et meie kirikuolud ei kujunenud igas osas välja puhtluterliku printsiibi järgi, mis nõudis Eesti rahvale seda sama, mis M. Luther andis oma Saksa rahvale. Loetagu M. Lutheri kirja aastast 1520 „Saksa rahva aadlisoole“, milles kutsutakse aadlisugu ja Saksa rahvast üles, vabanema Rooma kurnavaist nõuetest, mis põhjenesid valevõimule, võimuihale ja lõpmatule kurnamisahnusele. M. Luther on selles raamatus otse püha viha täis. Millal on meie endised Saksa luterliku kiriku juhid püha viha avaldanud selle üle, et Eesti rahvas tehti rängalt koormatud, tihti põlatud füüsiliseks tööobjektiks. Ainult erandid, kuigi õige meeldivad erandid, paistavad siin silma, nagu Balthasar Russov 16. sajandil, ja uue- maal ajal Eisen Tormas, Jannau Laiusel, Körber Vändras, piiskopp Ullmann ja mõned teised. Kiriku saksasoost juhid, kindral-superintendentid, on peaaegu kõik vait olnud, sest nemad olid poliitiliste võimu-meeste käsilased.

Mõne aja eest tundsin üht kirikujuhti, kel olid endise Balti kiriku hindamisest hoopis teised vaated, kui Balti isandatel enestel. See oli endine Peeterburi Saksa kindral-superintendent Guido Pingoud — tema esivanemad olid arvatavasti hugenottide järeltulijad Schweitsis. Tema hindas

endise Balti kiriku valitsemisviisi eitavalt. Ta tunnistas mulle muu seas näiteks, et Eesti pastorid Hurt, Kallas, Eisen olevat tema head sõbrad olnud, et ta heameelega on vastu võtnud neid Eesti pastoreid, kellele kodumaal kohta ei antud. Seda ketserlikku arvamist küll keegi endistest Balti kirikujuhtidest ei oleks avaldanud.

Otse sümboolseks kujuneb Balti sakslase — kuigi Schweitsi verega — pastor Samuel Keller'i saatus. Kui ta kord oma väleda sulega riivas aadliperekondi Kure- saares — kohaliku provintsilehe joone all — tuli temale ülemuse poolt käeviibe, et ta koht on väljaspool kodumaad. Vabameelsel mehel polnud ju Baltimail iialgi vaba pinda jalge all. Kivinenud traditsioonid — sealjuures mõtlen muidugi alaväär- tuslikelele traditsioonidele — hoidsid inimesi raskeis ahelais, kuigi need olid roostetanud. S. Keller läks siis ka Venemaale ja sealt pärast Saksamaale ja Schweitsi, kus tema oma suurte annete tõttu kerkis esimeseks suuruseks evangelisatsiooni alal. Muu seas oli ta Tartus alguses ka ühe Saksa korporatsiooni liikmeks, milles nagu Chargiertenkonvent'iski, alal hoitakse Balti ideede varasid. Kuid olles tõsiusklik ja intelligentne iseloom, heitis selle korporatsiooni peagi kolikambri — astus välja.

Huvitav on veel praegugi lugeda ka M. Lutheri kirja Baltimaa kristlastele Riias, Tartus ja Tallinnas aastast 1523. Peale usupuhastuse põhimõtete hindab Luther selles kirjas üle kõige vennaarmastust, öeldes näiteks: „Ärgu olgu Teil kellegagi midagi võlgu, kui et Teie üksteist armastate.“ Balti ajalugu aga on näidanud, et see võlakonto pandi vastupidises mõttes käima — karmuses, valjuses, ülekohtus, kõrkuses ja võimuhnuses, ei suudetud küllalt oma „võlga“ tasuda. Balti kiriku ajalugu on ju mitte harva olnud pilkeks selle Lutheri karjasekirja peale. See kirik oma organisatsioonis ja suhtumises eestlastesse ning lätlastesse polnud alati puhtluterlik, vaid nii mõneski osas väärluterlik kirik. Jäetagu siin igasugune uhkustamine paljalt Lutheri geeniusiga. Epigoonid on alati moonutanud geeniuuste tööd. Näiteks andis Luther oma rahvale kohe piibli rahvakeeles — lõi ise selle keele. Meil aga tõlgiti pühakiri rahvakeelde alles kahe sajandi pärast. Oleks Balti kirikuisandad ka nii toiminud, nagu vabameelsed Tallinna rae- härrad usupuhastuse alul, kes võimaldasid Jüri kihelkonna talupoisile Hans Kuhn'ile usuteadusliku hariduse saamise, siis oleksi-

me meie igatahes palju varem võinud saada pühakirja rahvakeeles ja igatahes puhemas rahvakeeles. Kuid pimestav tõuline uhkus, mis on täiesti ebaevangeelne, ei lubanud seda teha. Tuntud on ju ka patroonaadi lood. Mulle öeldakse vahest, et ajavaim ja traditsioonid olid nii tugevad, et ei saanud neid murda. Ma saan aru, et siin on tõesti vabandavaid momente, kuid kas Luther ei seadnud idee kõrgemale, kui halvad traditsioonid? Lutheri evangeelset vaimu on meie sakslastel liiga vähe olnud ja ometi jätkub neil moraalset julgust eriliselt kiidelda Lutheri vaimuga. Vaadake, siin ei saa meie vaikida!

Kui sellest seisukohast vaadelda ka Lutheri eraakadeemia avamise aktust, siis peab küll ütlema, et selles kostis õige palju disharmooniat ja taktide segijamist, kuigi osavõtjad ise seda ei märganud. Nii kirjutab „Allgemeine Ew.-Lutherische Kirchenzeitung“, mis ilmub Leipzigris, 23. oktoobrist s. a. kõige selle üle muu seas järgmist: Direktor A. Walter, kes on Tartu luteriühingu esimees — nii siis mitte usuteadlane(?), vaid rahvustegelane — väärrib erilist tänu selle töö kordamineku eest, sest ta olevat erakorraliselt hea seadustetundja. Nähtavasti ei teata seal, et sellele seadustetundjale põhikirja tekst kolm korda tagasi saadeti mõnede õpetlike muudatuse-ettepanekutega. Eriti tõstetakse esile dr. Ney'd, ministeeriumi direktorit, kellele „esijoonel“ tänu võlgnetakse. Ehk soovitakse selle eest annetada „doctor honoris causa?“ Õnnesoovid olevat saanud „kaugematest maaringkondadest“. Selle maa alla kuuluvaiks mõeldakse ühe hingetõmbega saksa kultuurtegelasi Tallinnas ja Tartus ning siis kohe mehi Poseni ja Poola piiridest, siis jälle Tallinnast ja Tartust — seega kõik ühelt „maalt“. Õnnesoovitelegrammide hulgas nimetatakse üheksat Saksamaa ülikooli, need näivad ka olevat sama maa — „Land“ — piirkondades. Ka Helsingi ja Abo ülikoolid on saatnud õnnesoovi, muidugi mitte teades, mis kõige selle sündmusega ka veel ühenduses on. On veel õnnitlusi Saksa piiskopilt Riias, Königsbergi kindral-superintendentilt, riigiministrilt härra dr. Schmidt-Ottolt Saksamaalt, ka Berliini professor E. Spranger'ilt. Saba lõpus on ka Eesti ülikooli rektor professor J. Köpp ja usuteaduskond nimetatud, kes saatsid tänu kutse eest. Tundub, nagu rõõmustuks endine Balti suursaksa vaim sellest, et võib välja jagada sappa paigutamise sheste. Arvatagu nüüd veel, et selles ettevõttes pole omapäralise

maiguga suurrahvuslikku tendentsi. (Vahelhüüe.) Mina ei ole nüüd siin see, kellelt aru pärima tullakse.

Edasi kujutagem ette, mis võiks küll selle akadeemia loengute „Einführung in die baltische Ideengeschichte“ sisu olla. See ideede ajalugu sõna tõsisel mõttes on ju õige kehv, nii eksklusiivne, tihti nii ülekohtune ja sealjuures tihti kõrk ning ülbe, nii et siin võidakse suurelt osalt ainult sakste Liivimaa liiva silma puistata, eriti välismaa teadusemeestele. Sellest üks näide. Aastal 1929 külastas Tartut Leipzigi kirikuloo professor dr. theol. Albrecht Oepke. Ta kirjutas sellest külaskäigust „Allg. Ev.-Luth. Kirchenzeitung'is“ nr. 21 — 1929. Siit on näha, missugust informatsiooni antakse meie sakslaste poolt välismaa inimestele ja teadlastele, keda meie oleme harjunud nägema õige meeldivate, vabameelsete ja korrektsete isikutena. Professor kirjutab muu seas: „Eesti ja Läti vabadusliikumine läks ainult selles lahku kommunismist, et rahvale lubati sakslaste suurmaaomandused.“ Muidugi langeb siin rõhk sellele, et meie vabadusliikumine oli peaaegu sedasama, mis oli kommunism, muide lonkab ju professori lause ka loogiliselt. Professor Oepke kaebab, et nüüdsed Eesti valitsejad ei näita siinsetele sakslastele armastust üles, saksa koole nad ainult sallivat. — Vähemusrahvaste kultuurautonoomias pole kirjutises mitte silpigi.

Professor ütleb edasi: „Saksa juhtimine või tihedam liitumine Saksa ja seasete elementide vahel oli algusest peale võimatu.“ Nagu näha, mõtleb luterlik professor samuti nagu Balti-Saksa võimuideooloogid. Edasi: „Natsionalism ajab tihti imelikke õisi välja.“ Nii puuduvat eestikeeles vastav sõna, millega tõlkida saksa keelset sõna „der Sinn“. Muidugi on see Tartu harimatu kõögijutt, sest sõna sisu ja selle varjundeid „der Sinn“ võib Eesti keeles täpselt ära öelda, nimelt „meel, mõte, arusaamine“. Eestikeele dotsent pidi vastava uue sõna leiutama, ütleb Saksa professor. Professor pajatab, et Eesti keeles polevat sõna, mis vastaks Saksa sõnale „die Henne“, ja laseks ennast siin vahest leida eestikeelne sõna, mis tähendaks „die Legerin“. Muidugi on see lapsik jutt. Mõne sünonüümi puudus keeles, kui juba on olemas üks nimi, ei tähenda midagi. Eestlastel polevat sõna „die Strasse“, ka see on saamatult tühi jutt. Meil on selge ja kindel nimetus „uul“, mille vene lõpp „its“ tahetakse ära jätta. „Uul“ on puhas soome- ja eestikeelne sõna, aga selle vastu

saksa sõna „Strasse“ tuleb ladinakeelsest sõnast „stratum“. Humoorse vahepalana tuleb siin meelde anekdoot teise vara võtjast, kes jookseb ja kuulutab: „Võtke varas kinni!“ Meie „uulide“ siltidel ei tarvitata aga seda ikkagi oma sõna seepärast, et seda sõna ei saa praktiliselt hästi lühendada, kuna sõnas „tänav“ on see kahjuks kerge; seepärast saigi „tänav“, mida professor laseb tõlkida „Viehpfad“, oma ühe umbhäälikuga alguses esialgu kahjuks ülivõimu enda kätte. Asi on lihtne ja selge, kuid välismaa professor teeb sellest siinse pahatahtliku informatsiooni järgi mingi Eesti alakultuursuse numbri, sest kui nimetatakse kana ja loomateed ja räägitakse, et eestlastel polevat „Sinni“ — meelt või arusaamist olemas, siis on asi selle rahva juures ikka kanapäraselt kehv. Meelde tulevad Aleksandri kooli asutamise ajad, kus siinsetel sakslastel oli sama laul suus, ka eriti suurel osal luterlikudel pastoreil. Jah, täbar on puudutada „baltische Ideengeschichte“. Professor Oepke'l on ka omapärane poliitiline orientatsioon. Nii ütleb ta, et noored Eesti ja Läti riigid „elavad ainult antante armust“. Ka Poolal olevat iha Balti riikide järele.

Kujutagem endale ette, et niisuguste tendentsidega ja ajaloo moonutamistega tullakse Lutheri akadeemias „ideeajalugu“ lugema. Seniste kogemuste ja nimetatud nähete järgi võib kindel olla, et välismaa professorid, keda kutsutakse ametisse, rääkimata omamaa vähemus saksa-luterlikkudest õppejõududest, annavad oma ettevõttele ja õpetusele kindla kitsarinnalise „deutschtum“liku suuna, milles rööpaseadjaks on ka veel politiseeriv „Drang nach dem Osten“ ja lisaksin juurde „auf anderer Freiheit Kosten“. Kas see pole viimselt ekspansioonipoliitika luterluse nime all? Kui suurel määral siin üks või teine element kaasas käib, selle üle võib ju vaielda, kuid siin avaldub selgesti see hoovõtmine. See aga on meile kui luterlastele-eestlastele riivav ja vastuvõtmatu. Meile annab Luther oma põhimõtetega hoopis teised õigused ja kohustused kui neile Balti vähemussakslastele, kes tahavad ikka edasi olla kitsarinnalised. Meie näeme selles puhta luterluse tumestamist. Kes siis peab lõpude-lõpuks mõõduandev olema: kas tõeline evangeelne vabaduse-heeros Luther või Balti vanasaksluse liialdatud rahvustundest kujundatud Luther? Seepärast pooldamegi meie, eestlased, seda luterluse kuju, mis on Skandinaavias, kus imperialistlikud tendentsid ei võinud riikide väiksuse tõttu

moonutada luterlust, kus luterluse organisatsioon on puhtamalt alal hoidunud, kui näiteks Saksamaal, mis ka meie juures — enne ja pärast rootsiaega — sai kahjuks mõõduandvaks. Võib endale ette kujutada, kuidas Saksa eraakadeemias Balti „ideeajaloo“ hakatakse hindama meie Rootsi aega, tarku ja inimlikke Rootsi kuningaid, eriti Gustav Adolphi suhtumist Eesti rahvasse, seda aega, kust paistavad esimesed koidukiired sellesse pilkasesse pimedusse, milles tarretasid evangeelilis-humaansed ideed. Mis annab meile tagatise, et Balti eri- või uussaksluse ideoloogid asuvad viimaks ometi Damaskuse teele? Nad ei tohi ju seda teha — Balti mõtteviisi mehhaniseeriv sund kestab ju edasi. Või mitte?

Mulle jutustati mõne aja eest, et siinsetel sakslastel olevat omavaheline kokkulepe, et ei üheski kõnes ega jutluses ei tarvitataks nimetust „unser Reich, unser Staat, unser Freistaat“, vaid ikka ainult „unser Heim, unser Land“. Juba see siis ikka nii on. Sealjuures unustatakse täiesti, et Riigikogus on kaks sakslaste esindajat, ja et sakslastele on riigi poolt antud kultuurautonoomia. Neil on siis ikkagi oma Eesti riigi demokraatlikud õigused. Ikka püütakse, selle jutu järgi, alla kriipsutada, et neil olevat ainult „unser Heim“, „meie kodumaa“, tähendab ideeliselt on nad nagu mõne muu riigi liikmed. See, mis mulle jutustati, näib küll nii olevat, kuigi meie tunneme sakslasi, kes on korrektsed meie, meie rahva ja meie ühise vabariigi vastu, eriti just ka meie Eesti koguduste saksasoost praostide ja pastorite keskel. Seda konstateerin õiglase tunnustamisega. Ei tahaks uskuda, et saksa aumehelikkus siin mängiks inetut mängu. Kui mõne inimese arvates ajalugu on inetu, siis ei tarvitse ta ju ise inetu olla suhtumises teistesse. Ja mis saame meie sinna parata, et ajalool on majesteetlik õigus tasa teha mineviku tihti verist ülekohut? Looduse- ja ajalooeaduste vastu protesteerida ja demonstreerida on niisama hea kui protesteerida näit. Pütagooruse teoreemi tõe vastu.

Ka tuleb selget vahet teha idee ja mitte-idee vahel. Kui tahetakse uuesti elustada Balti ideoloogiat, siis on ju sõna „idee“ siin ainult meelitavaks dekoratsiooniks. Balti ideoloogia tähendab lühidalt, et kõik võim või domineeriv võim oleks Balti ja suursaksluse käes. Seda tendentsi ei või aga ideaaliks nimetada. Inimmõistus ei tunnusta ebaõiglast võimu, ülivõimu ideaaliks. Ei tee seda näit. ei Schiller ega Kant,

kelle nimesid sakslased õigustatult ja uhkelt ehivad epiteediga „unser“. Egoistlik võimuiha pole idee, vaid mõistusevastane instinkt. Mõnikord tekib kahetsusetunne: milleks on suurtele rahvastele antud geeniused, kui suurrahvad ise ei tunnusta täiel määral nende suurust: nad austavad siis ainult omi „kärbitud“ geeniusi, kuna väiksemad rahvad suudavad geeniuselst nii mõnigi kord parem aru saada, sellevõrra rohkem aru saada, mida seal kärbitakse.

Balti ideoloogia on ju nii tihedalt võimu raudtraatidega läbi kootud, et ei saa kuidagiviisi aru, kuidas just ka teoloogid kipuvad kaasa kuduma vana Balti ideede kangast. Kuhu jääb siis Kristuse põhimõte, et „teie hulgas ärge olgu see nii“, nagu võimuahnes riigivalitsemises? Ja ometi on ka meie teoloogid-sakslased pühaliku vande andnud, et nad kuulutavad „Jumala selget ja tervet“ — s. o. kärpimata — sõna... „kui evangeeliumi teenrid Jumala armu läbi“ j.n.e. Aga kelle armust siis tulevad kõik need vanad Balti ideoloogiad, mis on ülekohtuse võimu küsimuses Jumala õiguse ja inimliku õigluse vastu?

Missuguse evangeeliumi kuulutaja julgeks neid aegu tagasi manada — kuigi moodsamal kujul —, mis olid? — Neid aegu, kus talupoeg oli ainult tööloom või sellest ainult veidi kõrgemal, ja nooreestlasi arvati valitsuse ja kiriku vastasteks? Vana saksavõimuline kirikujuhatus on ju õige palju isikuid saatnud Sarmaatia legendikudele, neid, kes ei tunnustanud kas või ainult akadeemiliselt seda Balti ideoloogiat. Mäletan, et ka uuemal ajal Riia konsistooriumis küsis kindral-superintendent nelja silma all minult, kas ma ei tahaks minna Venemaale. Mäletan ka, et väga tähelepanelikult kuulsin neid ideoloogilisi põhihelisid, mis kõlasid Tartu Saksa usuteadlaste-professorite loenguis eestlaste kohta. Pole ma küll ühegi professori-baltlase suust eestluse kohta mõtteid kuulnud, millest oleksin võinud öelda: tore, julge, iseseisev, õiglane mees! Tõsi, mõnel neist, kes olid üles kasvanud või kauem viibinud Peeterburis, oli märgata revideeritud seisukohti. On ju loomulik, et püüame nüüd — muutunud olukordadel — näha endise seisukoha revideerimist, kuid seda on vähe ning tihti vähe just saksa teoloogide juures, kelles uldevangeelsed põhimõtted peaksid mõõduandvad olema, — need printsüübid aga ei räägi näiteks tõuuhkuse ja suurrahvuse võimu poolt. Kristlus sümpatiseerib nõrgemale. Kus näeme aga meie seda Balti ideedeajaloos?

Mis ütleb sama Balti ideoloogia muu seas näiteks saksa traditsioonide kohta, mis peegelduvad nende Chargiertenkongvent'i kommerslauroraamatus, milles kummandatakse ebajumalat Bachust isegi luteri-usu kirikulaulu viisiga, mille tekstiks on kõrtsilaulu sõnad? Ja seda laulu on kindlasti suur osa endisi saksa teolooge kaasa laulnud. Võib aga ka teisest küljest... (V a h e l h ü ü e.) Kas soovite, et ma ette loen? See käib Punscheli lauluviiside nr. 143 järgi. Ma loen ette Saksa keeles, ma ei tea Eesti keelde nii ruttu tõlkida. Koraali viisi järele lauldakse: „Ach Gott, es wird schon wieder Morgen, Das Saufen geht schon wieder an, Die Kneipen wollen nicht mehr borgen, Was fang ich armer Teufel an? Die Zeiten sind trübe, die Zeiten sind schwer — Ach, wenn ich doch wieder besoffen wär!“

Kui kõigele sellele baltlusele juleti endisel ajal vastu rääkida, siis suruti teatud pitsereid vasturääkija otsmikule — riigivastane, ässitaja, kirikuvastane! See pitsereid pandi kõigile nooreestlastele külge, kõigile, kes nõudsid evangeelsete nõuete teostamist kirikuoludes. Nii on baltlastel alati valmis olnud pitserekollektsioon. Neid pitsereid on ka uuemal ajal. Kui meil vabadusesõda peeti Läti poolt, öeldi sakslaste poolt, et nad sõdivad „enamlastega“. Ka pärast sõda anti välismaile teateid ja informatsiooni, et Eestimaal olevat peaaegu täieline enamlus. Kui meie kristlaste poolt nõuti aru ja seletust, kuidas see lugu Lutheri akadeemiaga õieti on: kas luterlik üldkirik on oma organi kaudu ka ligi tõmmatud või informeeritud? Kas luterlik usuteaduskond on võinud ka oma arvamist avaldada? Kas on meie usuteadlaste konventsil kõik siia kuuluvad küsimused läbi arutatud? Kas on siin kokku lepitud? Kas on siin ainult puhtusulise või ka mõne muu tendentsiga ettevõtte? Kõik need küsimused õigustavad mind ja minu mõtteosalisi siin meie rahva luterliku ühiskiriku tõsistes huvides üles astuma. Kui mul oli põhjust ametlikult kirjutada eraakadeemia juhatusele, siis öeldi meile, otseteed minule: teie seisukoht on „enamlik“! nagu ma täna siin ette lugesin. Kas pole see kõik seesama vana Balti seisukoht, mis on isoleeritult kindel, mida tuleb vastu rääkimata tunnustada, ka see kõrge toon ja noomitatus ning selle ülekohtune, ebatõeline etteheide, nagu seda kõike ju endises Balti ideoloogias on näha igal hommikul ja õhtul.

Ma pidin tähendama veel sellele, mis härra Johanson vahele hüüdis, kuidas ma

hindan praegust Saksa seltskonda. Ma ei või olla ülekohtune. Saksa seltskonna hulgas on osa, võib-olla õige suur osa, kes täiesti korrektselt suhtuvad meie kultuuris ja meie ettevõtetesse. Ka noorte hulgas on näha püüdu parema hindamise poole, sümpaatia arendamiseks. On isegi heatahtlikult suhtunud meie keele tarvitamisesse, meie kultuuris ja meie kirikusse. Ma ei või siin üldlauses öelda, et kõik Balti sakslased, vanad ja noored, oleksid sellelaadilised, nagu endised Balti sakslased, keda ma kirjeldasin siin. Ma ei saa siin ülekohtune olla. Aga kui Eesti evangeeliumi üldkiriku poolehoidja pidin ma seda siin ütleva, mis ma öelnud olen. Kui Lutheri nime all midagi ette võetakse, siis ei saa ignoreerida ettevõtjate poolt meie, Eesti rahva luterinimelist üldkirikut, tema esindajaid ja tegelasi, kelle hulgas on peale eestlaste ka kaunike arv ustavaid ja loiaalseid evangeeliumimõttelisi meie maa saksaosast pastoreid ja tegelasi.

Ma tähendaksin veel lõpuks sellele, et eraakadeemia professor Grün'ilt sain veel täna isiklikult kirja, milles ta ütleb, et kuidagiviisi ei tahaks põhjust anda, et tema vaateid samastataks vana Balti vaadetega. Samuti nimetab ta ka, et kas ei ole rahvuslikus küsimuses liiga kaugele mindud eestlaste poolt, millega asjale kahju tehakse kristlikus mõttes. Seda tuleb konstateerida, ja ma võin nimetada, et professor Grün'il on teadusliku hingeelu uurimise vallas silmapaistvaid teeneid, mis annab õigust ja põhjust Tartus, oma kodulinnas, luua võimalusi, et ta oma teaduslikku kooli võiks arendada. Selle vastu ei võiks midagi olla, kuid ma leian, et teadusemees ei ole alati hästi informeeritud Eesti oludest, vaid saadud andmetesse suhtutakse sagedasti bona fide, kriitikata.

Arusaamatusi on siin ette tulnud, kuid ma isiklikult tahaksin loota, et need lasevad endid ometi kõrvaldada ja et asi ei seisa mitte selles, et teha põhjendamata etteheiteid, vaid selles, et asja selgitada, sest see selgitamise töö, nagu tähendasin, on varem ära jäetud, mis on suurem taktiline väärtus käesolevas küsimuses.

J. Vilms: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Eraakadeemia avamise küsimus on suuri laineid löönud meie ajakirjanduses ja seltskonnas. Selle juures on peamotiiviks küsimus, kas rahvuslikust seisukohast on nende mõtete arendamine ja eraakadeemia ülesanne õigustatud. Kas on õieti talitunud, kui Vabariigi Valitsus on eraakadeemia re-

gistreerinud? Peaasi on see, et on loodud saksa baltluse uus kants Eestis, mis on seaduslikul alusel registreeritud, ja mis võib hakata seda ideoloogiat levitama, mida nimetatakse balti ideoloogiaks. Sellega ei ole leppinud Tartu ülikooli rahvuslikult mõtlevad kodanikud, ja ka Eesti rahvale on vastuvõtmatud baltluse ideed. Siin on tegemist mingi korralduse loomisega, mida Vabariigi Valitsus ei oleks tohtinud teha.

Meie teame ka, et kõik saksa seltskond ei poolda seda, vaid vähemusrahvuste kulturomavalitsus on piirdunud siin formaalsusega; ja mitte sisulise pooldamisega, mida võib-olla ka saksa rahvusest Riigikogu liikmed hiljem deklareerivad. Sellepärast on õigustatud kogu Eesti rahvuslikult mõtlevate kodanikkude seisukoht, mis selles asjas suuri laineid löönud ja nimelt sellepärast, et katsuti seda asja teatava saladuslikkusega ajada.

Ei ole õige, minu informatsiooni järele, et ülikooli ringkondadest on järele päritud juhtivate jõudude arvamist eraakadeemia avamise kohta. Mõni päev tagasi ütles üks Tartu ülikooli nõukogu juhtiv jõud ja ühe fakulteedi juhtiv tegelane, et on küll küsitud juhtivate jõudude käest telefoniteel arvamist selle asja kohta — aga ainult paar päeva enne akadeemia kinnitamise teate ilmumist ajalehtedes. See kõik on nii hilja olnud, et nemad tõesti ei saanud seisukohti öelda, sest isiklikust seisukohast ei võinud nii kategooriliselt vastu seista. Sellepärast siis oli ka selle ülikooli juhtiva jõu seisukoht kategooriliselt eitav selles asjas, et niiviisi valitsus eraakadeemia suhtes ei oleks tegema pidanud, tema oleks pidanud sellest avalikkusele teatama. Härra minister aga vastas, et ei ole ühtki seadust, mis kohustaks ministriümmi teiste arvamist küsima mõne eraõppeasutuse avamise juures. See seisukoht on väga imelik. Meie oleme baltluse ideede pärast niipalju kannatanud, et liiga palju on meie seisukohalt, kui valitsus vastab, et meie ei lugenud tarvilikuks sellest avalikkusele teatada. Kui eraakadeemia avamise korral juubeldati ja lubati lugeda eraakadeemiat Saksa rahvuslikuks eelpostiks, kus hakkavad baltluse ideed õitsema loengute kaudu, mis peetakse, siis on selge, et meil on tegemist maru-rahvuslaste-sakslaste aktsiooniga, mida Vabariigi Valitsus omalt poolt kinnitanud. Milles baltluse ideed seisavad, ja mis baltluse ideed endast kujutavad, seda võime näha ajaloost.

700 aasta eest seisid baltluse ideed selles, et Eesti rahvast orjastada. Kesk-

ajal seisid baltluse ideed selles, et rahvast põhjalikult tööloomadeks muuta ja tuimaks teha. Vene ajal seisid baltluse ideed selles, et mõisnikkudele eesõigusi muretseda ja võidelda Eesti rahva vabastamise vastu. (V a h e l h ü ü e.) Okupatsiooni ajal oli baltluse idee selles, et luua Eestimaast hertsogiriik. Eesti iseseisvuse ajal seisab baltluse idee suur uhkus selles, et Eesti kohta valeteateid levitada Balti vanemate kodanikkude poolt. Ja praegu seisab see idee selles, et jällegi katsuda uuesti meie rahva meeleolu kujundama hakata, katsuda hakata uuesti looma mingit Balti eliiti Eestimaal, kes peaks hakkama juhtima eestlasi oma ideede seisukohast. Sel puhul ei ole põhjusega tähelepanu juhtida sellele, mis sugused arvamised on Balti ideede kohta endisel rüütelkonna peamehel Dellingshausen'il, kus nende ülesannete hulka kuulub võitlus Eesti riigi ja rahva vastu, kus nende ülesannete täitmiseks tahetakse seda kätte saada, et oma mõju siin jälle uuesti maksuma panna ja Eesti riigi seadusi, nagu nad praegu on, annulleerida. See võib sündida riigivõimu kaudu ja ka riigipöörde kaudu, mis võib tulla välis- kui ka sisepoolt. Nende ülesannete täitmiseks, nagu kuulnud oleme, olevat loodud teatavad grupid, ja selleks sisse toodud teatavad inimesed. Sellel alal tegutsevat Tallinnas kui ka mujal tuntud isikuid, kui ka kirjanikke, mis nimetatud tähtedega H. K., H. M., j.n.e. Kui see kõik tööle vastab, siis peab küsima, kuivõrt huvitab sarnaste Eesti vastaste ideede teostajate ja orduliiikmete tegevus meie kaitsepolitseid ja kuidas arvatakse sarnast konspiratiivset tegevust takistada?

Rkl. Raudkepp on pikemalt rääkinud usulisest seisukohast ning toonud näiteid ühel kui ka teisel alal. Mina ei taha selle küsimuse juures pikemalt peatuda. Eraakadeemia avamise asjus ei saa muud mingit põhjendust olla, kui et meil on tegemist äärmiselt nõrga rahvusliku politikaga, äärmiselt nõrga rahvuspoliitilise hingeeluga, kes ei ole suutnud ennast maksuma panna alati ja igalpool. Meie rahvuspoliitilise hingeelu nõrkus pesitseb väga laialistes rahvakihtides. Kui meie näiteks läheme Paidesse, Haapsallu või teistesse maakonnalinnadesse, siis kuuleme seal uulitsatel, perekondades ja seltskonnas väga palju Saksa keelt. Sama Saksa orientatsiooni ja meie vana kadaklust näeme väga palju ka Tallinnas, seda kadaklust näeme ka meie ülikooli Eesti korporatsioonides, kus muid laulusid enam ei laulda, kui ainult Saksa laule. Seda sisemist kadaklust näeme meie

veel isegi ülikoolis, sest ülikooli eestistamine ei ole läinud sarnase tempoga, nagu ta oleks pidanud minema. Alles hiljuti nägime, et ühes suuremas fakulteedis Eesti keel alles nüüd tegelikult maksuma pandi. Siinamaani vaatamata sellele, et oli enamus professoreid eestlased, aeti seal asju Saksa keeles, ja Eesti professorite ettepanekuid ei pandud tihti juhtide poolt tähele. Aga kui sakslaste poolt midagi ette pandi, siis läks see otsekohe arutusele. Edasi näeme meie terve rea Eesti tegelaste juures, et nad mitte küllalt ei ole rahvuslikult mõelnud, ja on andnud oma tegeliku töövoime ja hinge sakslastele; selle kapitalile, kes Eesti rahvamajandust katsub haarata. Mõni meie kõrgemaid Eesti juhtivaid sõjaväelasi töötavad muulastega, sakslastega koos Eesti vastu.

Eraakadeemia avamise puhul tuleb see Eesti rahvuspoliitiline nõrkus eriti ilmsiks. Välismaa lehed tuletavad ühe meie ministriumini ametniku erilisi teeneid meelde selle eraakadeemia avamise puhul. Tagajärg kõigest sellest on, et meil on aetud väga saksameelset politikat väga paljudel tähtsatel majanduslikkudel aladel ja küsimustes. Selle tagajärjel on meie suurtööstus, võtame tekstiil-, raua- ja puutööstuse, kus vabrikud on kõik kas juhtivate jõudude või kapitali poolest täiesti saksluse käes. Isegi puht Eesti ettevõtte „Ilmarine“ ei ole suutnud pealetungi sakslusele ära hoida, vaid peab palkama ka sakslasi. Ma arvan, et see ei ole sellepärast, et meil eestlastel vastavaid jõude ei ole, et meil puuduvad insenerid, vaid neid ei võeta ametisse ühe või teise ettekäände all vaatamata sellele, et nad on vastava hariduse saanud Saksa ülikoolides, ning ametisse võetakse ikkagi sakslasi.

Meil on praegu Eesti majanduse muulastele väljamängimine käimas. Kõik meie kauplused linna keskkohas on okupeeritud hebrealaste poolt. Eesti majandust jagatakse ja on jagatud sakslastele, rootslastele, kreeklastele ja vist ka moorlastele. (V a h e l h ü ü e.) Ega meie sotsidega ikkagi võistelda ei suuda. Isegi valitsuse okupeerimine on alanud sakslaste poolt. (V a h e l h ü ü d e d.) Üks ministrium sisaldab oma juhtide poolest palju sakslasi. Sakslasi võetakse ametisse ka mõnedesse linnavalitsustesse, ja mõned linnavalitsused on saksluse-kadakluse mõju all.

(Koosolekut asub juhatama Esimees K. Einbund.)

Kõik see näitab, et meil ei ole rahvamajanduslikku mõtlemist. Krooniks kõigele sellele on landesväärile tasu maksmine, kes peaksid tasu mõisade eest saama. Nüüd on põhimõttelik kokkulepe olemas, on veel mõned lahkuminekud selles suhtes, kuipalju mõnes tuleb määrata ja kui hea peab see olema. Võib-olla on see küsimus juba lahendatud, seda ma ei tea. See on igatahes suur moraalne löök Eesti rahvustundele, kui meie vastased saavad meie valitsuse poolt nii honoreeritud. Eraakadeemia avamine sai aga paratamatuks tingimata seeläbi, et Vabariigi Valitsuses on tegevad ka härrad sotsialistid. Poleks härra sotsialist hariduseminister olnud, ma usun, siis ei oleks ka eraakadeemia avamine nii libedasti läinud, sest eraakadeemiat on tahatud ka teiste ministrite aegu läbi viia, kuid on ikkagi kuidagimoodi takistatud selle teoks saamist. (V a h e l h ü ü d e d.) Selle üle ma kõnelen ka. On loomulik, et praeguses Vabariigi Valitsuses, kus poliitiline elu ja poliitilise elu tagajärjed oma majandusliku raskuse suhtes rohkem kalduvad paremale poole igasuguste seaduste ja majanduslike kasude tagajärjel nende seaduste läbi, siis on härrad sotsialistid omale saanud mõned teoreetilised seadused ja ühtlasi võimaluse aktiivselt levitada rohkem oma ilmavaadet kui ennemalt. On uus asjaolu esile tulnud, et härrad sotsialistid on hakanud rahvusetunnet mõnitama igasuguste pilkelauludega, ja on sellega katsunud meie rahvusliku olemasolu aluseid kõigutada. Nii on noorsotsialistid asunud uue taktika juurde, mida vanad varemalt ei ole pooldanud, mida aga nüüd vanapõlv arvatavasti heaks kiidab, sest vastasel korral keelaksid nad selle ära. (V a h e l h ü ü e.) Miks ei ole? Ma nimetan neid põhjusi, mispärast eraakadeemia on asutatud. See rahvusetunde nõrk olemasolu ja rahvusetunde veel suurem nõrgenemine praegu suurte rahvarikaste miitingute kaudu, mida härrad sotsialistid üle maa toime panevad... (V a h e l h ü ü e.) Mõnes kohas on, mõnes kohas mitte, see näitab, et meil tõesti viimne aeg on võidelda niisuguste rahvusetunde alandamiste vastu, ja eraakadeemia, kui sarnase suure toimingu vastu. See tegevus, mida praegu algatakse, viib Eesti vaimlisele kodusõjale, sest härrade sotsialistide arvates on tarvis klassiteadvust kasvatada rahvusetunde mahategemise kaudu ja püütakse selle „ideaalse“ seisukorra poole, nagu Saksas ja Viinis, kus rahvusetunne nii suur, kus üksteisest ei taheta aru saada, minnakse löömingute peale. Meil

on rahvusetunde alal loaalsus, vähemusrhuvuste kultuurautonoomia, see näitab, et meil marurahvusluse olemas ei ole. Meie taarausulised läbi löönud ei ole ja nähtavasti ei löö ka läbi, sest nad on hulk aastaid tegutsenud, kuid tagajärjeta. Meie näeme, et meil ei ole mingit põhja omale saanud lapuallikumine, on küll vabaduse sõjalaste suur rahvusemürtsu tegemine, aga nüüd, kui härrad sotsialistid hakkasid rahvusetunde vastu üles astuma, otsekohe tõsis tugev liikumine rahvusetunde alal, eriti kui eraakadeemia loodi. See kõik näitab, et meil tõesti rahvuseküsimus on elavaks saanud. Ja võib-olla siin minnakse nende poolt äärmustesse, kui tullakse löömingutega välja, kui provotseeritakse mingi rahvusetunde haavamist, siis loomulikult peab igäüks astuma niisuguste kallaletungide vastu. Aga „Rahva Sõna“ nimetab niisugust ülesastumist, nagu rahvuseklubide liikumine seda on, fashistlikuks liikumiseks. Meil olevat suur fashistlik liikumine rahvuseklubide seas alanud. Segatakse ära rahvusetunde avaldused tagurlusega, mis mitte lubatav ei tohiks olla. Sest teie näete, et rahvusetunde nõrkus on olnud peateguriks ja härrade sotsialistide eriline „Internatsionaali“ armastus ja rahvusetunde vastu võitlemine on heaks eelduseks ja aluseks olnud eraakadeemia asutamiseks. Sellejuures on aga huvitav asjaolu, ja nimelt see, et Vabariigi Valitsus, nagu hariduseminister siin ette kandis, ei pooldanud hariduseministri tegevust selles küsimuses. Seda kinnitab järgmine hariduseministri poolt ettekantud lause: „Vabariigi Valitsus on arvamisel, et tulevikus kõrgemate erasõppeasutuste avamine peaks sündima seaduslikus korras.“ Tähendab see tegevus, see kinnitamiskord ei olnud otstarbekohane ja tulevikus tuleb teisiti teha. Siin on mõte selles, et eraakadeemia kinnitamine ei ole sündinud õiges korras. Härra minister ütles, et ei ole paragrahvi, ei ole olnud tarvis küsida kellegi arvamist, ministeerium ei ole kohustatud küsima, ta on ainult kohustatud registreerima, saagu siis mis muidu saab. Aga kui meie teame baltluse ideoloogia aluseid, teame, missuguste riikondadega tegemist on, kuidas need Eesti riiklusele vaatavad, mis nad on ette võtnud ja ette võtavad praeguse Eesti riikluse kukutamiseks, siis peaks ometi paragrahv leitama. Asi ei ole siin ometi mitte vähem tähtis kui mõne talu pankrottijäämine. Kui mõni talu mõnes kihelkonnas oli pankrotti minemas, läks saatkond Toompeale, selgitas oma seisukorda ja

varsti esitati seadus, et talude vallasvara ei saa oksjonil müüa, leiti igasuguseid võimalusi talude oksjonile minemise ärahoidmiseks. Ka siin oleks pidanud katsutama leida mingi paragrahv, millega oleks tõkestatud seda marurahvusluse ettevõtet, mis teatud Saksa ringkondades ette võetud, mida isegi suur hulk sakslasi ei poolda. Siin aga öeldakse puritaanlikult, tehtagu mis tehakse, seadus on sarnane, ma pean tegema seda, saagu Eesti rahvast, saagu Eesti riigist siis ka või mistahes, see ei puutu minusse. Nii talitada ei võiks. Sellepärast usun ma, see tegevus on ebaõige, mis eraakadeemia asutamisega on üles näidatud. Esitan selle küsimuse kohta järgmise ülemineku-vormeli:

„Riigikogu, ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastuse arupärimisele Tartu Saksa teoloogilis-filosoofilise eraakadeemia kohta, leiab, et Vabariigi Valitsuse tegevus selles küsimuses ei ole olnud kooskõlas rahvusriiklise olemasolu aluste kindlustamise püüetega.“

A. Salum: Lugupeetud rahvasaadikud! Vabariigi Valitsuse seletus käesoleva arupärimise kohta oli küll üksikasjalik, kuid jättis võlgu ühe väga olulise vastuse. Nimelt ei ole selles seletuses ära näidatud see otstarve ja vajadus, mille põhjal see eraakadeemia ellu kutsutud. Siin meie oleme leidnud, et teiste kõrgemate õppeasutuste küsimusi, nagu kõrgema muusikakooli sulgemise või avamise küsimus ja ka poliitnikumi küsimus, on ikkagi püütud käsitada otstarbekohasuse seisukohalt ja on nende asutuste vajaduse peale rõhku pandud, vaatamata, kas see riikliku jõukuse kohane või mitte. Eraakadeemia asutamine on just sel momendil tekkinud, kui Vabariigi Valitsus hakkas lahendama uussakslaste tasumaksmise küsimust ja selle akadeemia avamine on kergel käel otsustatud. Praeguses Vabariigi Valitsuse seletuses püütakse tagasi tõrjuda kõik arupärimises ettetoodud väited, ja tahetakse näidata, et ei ole mingit põhjust seista vastu selle akadeemia avamisele, vaid tuleb käia maksivate seaduste ja määruste piires. Ma ei taha püsida rahvusetunnete tasapinnal, aga tahaksin Vabariigi Valitsusele südamele panna selle akadeemia otstarbesust ja selle avamise põhjusi. Siin on rahvasaadikute arvamisi ning mitmesuguseid Balti ideoloogia ja rahvusetunde avaldusi kuuldavale tulnud, ning kõik ütlevad seda, et eraakadeemia asutamist oleks pidanud otstarbe-

kohasemalt käsitama. Kui aga kuulata veel neid üksikasjalisi arvamisi, mis eraakadeemia lähedal perekondades liikumas olnud, siis leiame ka, et väga imelikke mõtteid on eraakadeemia seinte vahel üles kerkinud. Ma ei taha neid asju siin valgustama hakata, kuid olen rkl. härra Järve'ga ühel arvamisel ja toetan ka nõudmist, et selle küsimuse üle saaksid veel arvamised ette toodud otstarbekohasuse seisukohalt käsitades.

Kui vaadata neid mõtteid, mis Riigikogu liikmete poolt siin ette toodud, siis põhjendavad need seda esitatud nõudmist. Jään lootma, et Vabariigi Valitsus toob lähemal ajal sellekohase seaduseelnõu Riigikogu ette, ja siis saab see küsimus lõplikult otsustatud.

C. Schilling: Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma ei taha siin selle arupärimise poolt või vastu rääkida. Mul on hoopis teine mõte ja see on nimelt, tagasi lükata mõned etteheited, mis siin tehtud, ja nendele arvamistele vastu rääkida, mis härra Järve' ja härra Raudkepi poolt ette kantud. Pikka kõnet ma ei taha pidada, sest kõik seda materjali läbi sõeluda võtab kaua aega ja ei ole otstarbekohane.

Pea otsekohe ütlema, et kahju on, et niisugused demagoogilised kõned saavad siin Riigikogus peetud. Mõtlen, et asjalikud läbirääkimised võiksid sellel alal küll tekkida, aga niisugune, ütleme otsekohene mulje, nagu see siin välja kutsutud nende kõnedega, niisugune mulje ei ole küll Riigikogule kasuks. Meie oleme siin koos nimetatud vahekordade, mis nii või teisiti on, parandamiseks, mitte halvemaks tegemiseks.

Üldine mulje nendest kõnedest oli niisugune, et kõik on sihitud meie Saksa kaaskodanikkude vastu. On ju kerge, mu härrad, ja meie näeme seda igalpool, mitte ainult meil, võtta kõik negatiivsed momendid, kõik negatiivsed nähted, mis ajajooksul on olnud, ja need siis üles tõsta ja nendest teha problemaatilised küsimused, — kas meil seda tarvis on? Kas ei oleks õigem, kui otsiksime 'ka positiivsed küljed, mis teil ja meil ühised, tagasi lükates kõik need hääled ja asjad, mis ette kantud, näituseks eraakadeemia küsimust segada maaküsimusega ja agraarreformiga. Missellegi pärast seda tehakse. Tahan aga küll selle vastu rääkida, et niisugust ajaloolist eksistust tehakse, — ma ei tea, kas oli see härra Vilms, — kes rääkis meie vabadusesõjast ja ütles, et saksa seltskond ei ole osa võt-

nud. See ei ole nii. Teie teate, et meie noored ja vanad mehed on niisamuti läinud ja on oma verd ära andnud meie iseseisvuse eest; nii kui teil, samuti ka meil ei olnud teist mõtet, see ei olnud mitte, mu härrad, ainult enamlaste vastu, see oli ka just instinktiivse tahtmisega, — pärast räägin meie ideoloogias, — mõttest, et meil on isamaamõte ajalooliselt nii välja kujunenud, et nii või teisiti meie seisame oma isamaa iseseisvuse eest ja oleme seotud oma isamaaga niivõrt kõvasti, et niisugused kõned, mis siin täna olnud, meid ei pöruks, ei liiguta ühe millimeetri võrra meie õigustatud ja loomulikku positsiooni siin omal kodumaal.

Nüüd on veel üks teine küsimus. See on, kuidas neid vahekordi parandada? Siin kanti ette professorite loenguid, teiste härrade sõnu j.n.e. Ma küsin veel üks kord, mispärast just niisuguseid negatiivseid asju ja lauseid on teie poolt ette kantud? Mispärast teie ei võta need sõnad ja seisukohad, mis avaldatud meie kui ka nende teiste poolt, kes vastutust kannavad Saksa-Balti rühma nimel isamaa ees ja teie ees. Minul on üks palve, et edaspidi need härrad, kes Eesti rahvuslike tundeid kõrgemaks tõsta püüavad, selleks ei tarvitaks mitte nii halba instrumenti, see on, et nad ei võtaks abinõusid tarvitusele selleks, et teiste rahvuste mahatõmbamisest rääkida ja selletõttu niioeldä oma natsionaalseid tundeid kõrgemale viia. See on niisugune samm, mis meid kõiki viiks väga keerulise ja väga kahtlase tee peale.

Oma poolt ma võin juurde lisada, arupärimise kohta rääkides, et see eraakadeemia on ellu kutsutud mitte üldise saksa seltskonna poolt, vaid väikesema ringkonna poolt, ja et meie selle vastu ei ole mitte, et seal loenguid peetakse niipalju kui tarvis ja ka võib-olla teatavaid kursusi lubada pidada ülikooli juures, kuid pean tähendama, et käesoleva konstruktsiooni kohta Balti-saksa ideoloogiast välja minnes võib vaielda. Loodame, et ka eraakadeemia suhtes saab üks tee leitud, ilma et siin rahvuslikud niioeldä liialdatud demagoogilised põhjused osa mängiks.

J. Vilms (fakt. märk.): Mina oleksin tahtnud faktilise märkusena härra Schilling'ile öelda, et see on arusaamatus, nagu oleksin mina rääkinud kogu saksluse vastu. Mina enne Riigikogu koosoleku algust kõnelesin härra Schilling'iga ja küsisin, kas on see eraakadeemia pooldamist leidnud ka kogu saksa seltskonnas, ja kas ta on

kultuuromavalitsuse poolt avatud või mitte. Ja härra Schilling ütles, et see ei ole kogu seltskonna algatus, ja leidis väga imelikud olevat need ideed, mis seal tahetakse propageerima hakata kogu Saksa seltskonna nimel. Seepärast ühinen mina täiesti sellega, et see ideoloogia, mis seal tahetakse ette tuua, ei ole kogu saksluse avaldus ja seisukoht, vaid siin on tegemist ainult saksa marurahvuslusega, mida väljastpoolt tahetakse peale sundida, mis seisukohast mina rääkisin.

Juhataja: Teatan, et rkl. Järve, kes esitas lihtülemineku-vormeli, võttis selle tagasi. Rkl. Vilms'ilt on motiveeritud ülemineku-vormel, mille ta ette kandis. Rkl. Joonas esitas lihtülemineku-vormeli.

L. Raudkep: Väga austatud Riigikogu liikmed! Mina pikalt ei räägi. On kuulda ja siit kõnetoolilt seletas rkl. härra Schilling, saksa esindaja, kuidas nemad hindavad neid läbirääkimisi, mis siin tekisid. Mõnigi mõte ja asjaolu oli rahustav, iseäranis see, et konstateeriti, et eraakadeemia ringkond ei ole mitte kõigi baltisakslastega seotud. Üldse see toon, mis kutsus meid kõiki selleks üles, et erapooletumalt õiendada neid vahekordi, mis meie vahel ikka veel edasi kestavad, see oli sümpaatlik. Kui aga härra Schilling nimetas, et siin olevat demagoogilisi kõnesid olnud, siis päris õige see ka ei olnud. Võis ju üksikuid demagoogilisi mõtteid olla... (Naer.) aga mina ei tahaks enda kohta seda öelda. Ja et selle peale oleks välja tulnud, et siin pidada demagoogilisi kõnesid, seda ei saa mina omaks võtta, vaid just, et väljastpoolt on demagoogiat tehtud, nagu ma siin ette tõin ühe Saksa professori arvamisega, ühe luterliku teoloogi arvamisega, siis pidime meie seda tingimata õiendama. (Vaheleühted.) Kahjuks arupärimise aine iseloomu tõttu kujunes see nii välja. Teisel ajal ja teisel kohal võib väga hästi alla kriipsutada ka positiivseid resultaate, mis on saavutatud lääne kultuurisakslaste töö läbi siin Baltimaail. Minevikku pidime me seepärast ette tooma, et sealtpoolt minevik ette toodi ja nimetati eraakadeemia loengu kavas Balti ideede ajalugu, ning pidime ütleva, kuidas lugu Balti ideedega on. Mina isiklikult pooldan väga, et vastastikune arusaamine kasvaks ja et meie kõik riigi ja luteriusu kasuks ühiselt tööd teeksim.

Vaheaeg kl. 12.16 min. — kl. 12.38 min.

J. Fuks: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Tänapäevane arupärimine puudutab ühte õige valusat küsimust meie rahva hingeluse ja riivab kaunis sügavalt meie Eesti kodanikkude rahvusetunnet. Tartu saksa teoloogilis-filosoofilise eraakadeemia avamine, selle asutamine on meeled ärevile ajanud eeskätt muidugi Tartu Eesti üliõpilaskonnas, niisama ka teistes Eesti kodanikkudes, kes näevad selles justkui saksuse väljakutset. Meie rahvusetunne on praeguse valitsuse ajal eriti riivatud olnud. Kevadel kuulsime Riigikogus arupärimist Läänemaa seminaris asjus, kus juba õpilaste keskele need noorsotsialistlikud idud istutatakse ja arendatakse. Täna oleme kuulnud siin eraakadeemia asja. Niiviisi on meie rahva meeoleolu ärev mitte üksinda siin Balti saksluse pea tõstmise üle, vaid üldse meie riigi tuleviku ja meie riigi olemasolu pärast. „Elavad Rahva Sõnad“ on viimastel aegadel olnud need löökmiitingud, kus sagedasti võib näha mõnda endist Riigivanemat või praegust Eesti Vabariigi ministrit pidamas kõnet klassiteadvuse, see on klassivaenu tõstmiseks ja ütlemas lubamatuid sõnu meie riikluse aluste kohta.

See riivab õige kõvasti rahvusetunnet, see riivab iseäranis rahvusetunnet neil, kes on osa võtnud Eesti vabadusesõjast ja kes on ohvrit kandnud. Mõnitatakse rahvuslust, pilgatakse kirikut ja usku, sõimatakse kaitseliitu ja näagutakse kõigi kallal, kes kuidagi teisiti tegutsesid ja mõtlevad kui sotsialistid. Kuulajaskonnas on alati sünnitanud pahameelt „Elavate Rahva Sõnade“ ässituse ja õõnestuse kõned ning labased „revüüd“. Ma mäletan, et käesoleva arupärimise esitaja rkl. Järve esitas Riigivanemale märgukirja Jõgevas olnud noorsotsialistide koosoleku pärast, ja ma lugesin ajalehest, et härra Riigivanem oli lubanud midagi ette võtta, aga ei ole kuulnud, et midagi oleks sarnaste väljaastumiste vastu ette võetud. Ma ütlesin juba oma kõne sissejuhatavas osas, et Tartu saksa teoloogilis-filosoofilise eraakadeemia asutamine on eeskätt üliõpilaste meeled ärevile ajanud. Kuid ma ütlen, härra Riigivanem ei ole rõhku pannud sellele, millele juhtis tähelepanu härra Järve ja mis sündis Jõgeval, kuid Eesti rahvusetunnet riivas iseäranis 22. novembril Tartus „Vanemuises“ peetud kõnekoosolek, kus osa rahvast, eriti üliõpilased, ägedalt kuid kultuurilisel kombel protesteerisid meie kaitseliidu haavamise, isamaahümni ja rahvuslike laulude viisil vaimulagedate pasatskilaulude laulmise ja riikluse haavamise vastu. (V a h e l-

h ü ü d e d.) Mis aga tehti? Neid üliõpilasi kutsuti välja tõrjuma vabariigi politsei, keda sotsialistid muidu ei sall. Viisakaid naisüliõpilasi sõimati kõige tooremal kombel ja protesteerijail ei lastud rahulikult välja öelda oma arvamisi. Ja sääraseid rahvuslikkuse ja riikluse õõnestamise koosolekuid peetakse üle maa ja praeguse valitsuse ajal on neid peetud kaunis rohkesti. Kas Riigivanem härra Päts, kes on Eesti riigi loomisaastate nimekamaid tegelasi, ja kellel on kaks vabaduseristi, tõesti ei näe ega kuule oma koalitsioonikaaslaste tegusid? Kas ta ei suuda või ei taha neid taltsutada ja mõtlema panna? Eraakadeemia asutamisega on Balti sakslus avalikult vaenukinda visanud Eesti rahvusetunnele, ja meie rahvusetunne on alati Balti saksluse suhtes olnud iseäranis hell. See rahvusetunne leidis erilist väljendust Eesti vabadusesõja ajal võitluses landesväeri vastu; nende vastu mindi iseäralise innuga ja ägedusega eeskätt just rahvuslikust tundeist aetuna. Aga mis siis nüüd sünnib? Kodaniku rahvuslik tunne on haavatud valitsuse kokkuleppega uussakslastele tasumaksimiseks, kellele hulgas saavad tasu ka landesväerlased, need, kes Võnnu ja Riia all Eesti vabadusesõjas meie vastu sõdisid. 1. detsembril peeti Kaarli kirikus 1. detsembri mälestuseaktust, ja seal jutlustas Narva õpetaja Kiviste, kes ütles, et rahvusetunne on olnud jõud, mis meie Eesti riigi on rajanud, see on jõud, mis 1. detsembri on nurja ajanud kommunistidel. Jah, meie Eesti rahvusetunne on jõud, ja sellega ei tohi ükski valitsus lubada mängida. Riigivanem võtku tõsiselt neid proteste ja kirju, millega ausad kodanikud protesteerivad „Elava Rahva Sõna“ vastu, kus mõnitatakse rahvusetunnet, kas või näiteks Helme-Tõrva ringkonna rahva kurblik kiri, millele alla kirjutatud kõik tähtsamad tegeled kõigist rühmitustest. (V a h e l h ü ü e.) Mõelgu meie kodanlikud ministrid natuke tõsisemalt, ärgu lastagu pinda luua punastele, veristele meestele, kes 12 aastat tagasi poosid kõiki, kes olid tõsieestlased. Kui praegune valitsus laseb majandusliku kriisi kõrval luua ka vaimlist kriisi, siis ärgu ta pahandagu, kui mitmesugused rahvuslikud klubid ja vabadusesõjalaste liidud tunnevad endid kutsutud olema äratama rahvusetunnet ja tõstma iseisvuse lippu hallist ärapäevavankrist kõrgemale.

L. J o h a n s o n: Austatud Riigikogu liikmed! Eraakadeemia küsimus on välja

tõstetud ja selle ümber on hakatud nüüd looma mingit rahvusliku liikumise õhkkonda. Mis nüüd sisult sellesse eraakadeemiasse puutub, siis ma ütlen otsekohe, et sisult suhtun minagi temasse eitavalt, ma ei näe tarvidust selle järele, et Eesti peaks hakkama Venemaa, Aasia või Aafrika tarvis misjonäre valmistama, nii nagu seal ette nähtud. Sihtide poolt on ta eitav. Imelik on aga käesoleval juhul see, et vormilisest küljest ei ole leitud, et selle akadeemia avamisel oleks seadusi rikutud, kuid siiski tehakse küsimusest suur number ja tehakse just nende ringide poolt, kes ise sülega ja seljaga seni on kaitsnud erakoolisid. Ka eraakadeemia on mingi erakool, ja sarnaste erakoolide avamiseks on alused leida maksvas seaduses. Kas see usuteaduslik eraakadeemia või rätsepatöö eraakadeemia, see oleks seadusetähe ees ükskõik. Iseäralik on just see, et just see ringkond, kes eraalgatust pooldab, on see, kes nüüd selle küsimuse on nii välja tõstnud. Siin on tegemist eraalgatusega ja usuelu avaldusega, ja vähemalt sealpoolt ei oleks tulnud selle vastu esineda, ja isegi härra Fuks kui salmilaulja, oleks pidanud palju rohkem usulisi tundeid avaldama, kui ta seda täna Riigikogu liikmena teinud. Näib, et Teil on usulised tunded ja rahvuslus isesorti.

Juhataja: Kõneleja, olen kindel, et rkl. Fuks Teie ütlusest tunneb ennast haavatud olema. (V a h e l h ü ü e.)

L. Johanson: Jah, ma annan härra Fuks'ile andeks.

Juhataja: Kõneleja, ma peatan Teid veel kord. Kuna rkl. Fuks ei tunne ennast haavatud, ei saa ma rkl. Johanson'ile märkust teha, aga rkl. Fuks'ile olen sunnitud tegema märkuse ütluse eest, et „lollidele antakse andeks“.

L. Johanson: Aga ma olen härra Fuks'ile andeks andnud.

Juhataja: Ma ei kuulnud, mis rkl. Johanson ütles.

L. Johanson: Ma ütlesin, et olen haavamise härra Fuks'ile andeks andnud.

Juhataja: Kuulsin ka seda, kuna muid haavavaid sõnu ma ei kuulnud.

L. Johanson: Kui meie nüüd hakkaksime analüüsima, kas siin on tõesti usutundega või rahvuslusega tegemist, siis

peame küll tulema eitavale seisukohale. Ei, need ei ole olnud tõukejõuks, mis selle küsimuse ümber on inimesi kandnud, vaid siin on kahtlemata taguline poliitiline tagapind olemas, mille juures iga asja katsutakse ärevuseks kasutada. Meil on selle küsimusega ühtlasi kerkinud üles rahvuslik liikumine, ja täna on kasutatud seda kõnetooli selleks, et propageerida seda ebapopulaarset liikumist rahva keskel. Ma olen aga kindlas usus: rahva keskel ei ole selleks pinda olemas. Kelle seas see pinda leiab, see ringkond on väike, ja selle tagurlikud vaated olid täiesti teada ja muu seas oli teada ka selle osa asunikkude koonduse vaateid, keda esitas härra Fuks. Peab ütleva, et siin on äärmiselt reaktioonilise ja äärmiselt tagurliku rahvuslusega tegemist. Rahvuslus on ainult sildiks seal. Nii on hakatud kihutusetööd tegema muulaste vastu. Sellest saan aru, see on mingi liikumine. Aga meil on vähemusrahvad olemas ja niikaua kui vähemusrahvused meie riigi kodanikud on, on neil õigused, mis neile antud. Ei saa öelda, et härra Mickvitz'i asemele, kes Välisministeeriumis töötab, võtame härra Ein'i või mõne teise. Niikaua kui ta töötab ja täidab oma ülesanded korralikult, ei ole teistel härradel, kes nende kohtadele tormiga ja liikumisega tükivad, õigust. Olgu see inimese eestlane, sakslane või muulane, ta on Eesti kodanik ja tal on samad õigused kui teistelgi.

Rahvuslik liikumine hakkab tungima igale alale, nii teadusesse, kunsti j.n.e. Arvatakse, et see on õige rahvuslik seisukoht, kui näiteks kirjanikud, kes kirjutavad töölisklassi olukorrast, mõistetakse rahvuslikult seisukohalt hukka. Kas ei ole töölisklass suur osa Eesti rahvast ja tal on samad õigused elu peale, nagu härradel Ein'idel, Fuks'idel ja teistel, see õigus on igal töölisklassi liikmel. Kui antakse riigi toetusega ajakiri välja, nõutakse, et seal võib kirjutusi tuua ainult maaliitlaste ja koonduse asunikkude elust, aga tööliste seisukorda, kui te seda kirjeldate, siis teie olete rahvuslikkuse äraandjad, Eesti riigi vaenlased. Vaadake, kuikaugele teie oma rahvuslikkusega lähete! Kas leidub inimesi, kes iseseisvalt mõtlevad ja õiglased on, kes tunnistavad säärase suhtumise õigeks. Kui nähakse, et vaimujõududega enam edasi ei saa, siis hakatakse rahvuslikku kaikakultust õhutama, ja sellejuures tulevad igasugused variserid, kes ise usku kõige rohkem on teotanud, kes ise sugugi usklikud ei ole, kes usku kui variserid kilbiks kasutavad, ja nemad tulevad ja hakkavad teistele

seltskonnas ja avalikus arvamises etteheiteid tegema. Väga üllatavad olid härra Raudkepi, kui ühe otsekohese inimese väited, kui ta näitas, kuidas kiriklikkudes ringkondades Punschli koraaliviise moonutatakse ja missuguseid laule on nende viisidele loodud. Jah, härra Raudkepp deklameeris siin väga huvitavalt, ja see deklamatsioon jääb meie protokollidesse ja avaldatakse trükis. Igatahes ajaloolised andmed on olemas selle kohta, kuidas koraaliviisidega usklikkudes ringkondades ümber käiakse. Kui mitteusklikud koraaliviise tarvitavad, (V a h e l h ü ü e.) noorsotsialistid, need on mitteusklikud, siis leitakse selles suuremat pahet. (V a h e l h ü ü e.)

Mis puutub rahvuslusele, siis kuuleme, et uulitsal tungitakse kellelegi kallale, kes muulane on ja peksetakse peaaegu poolsurnuks. Ja ajalehes, mis imbutud rahvusluse ideoloogiast, kirjutatakse, et peksukultus on 300 aastat vana. Tähendab, kui lubatakse muulane kas või maha lüüa, siis on see normaalne nähe Eesti oludes. Vaadake, kui te kõige selle rahvusluse peale välja lähete, — rahvusliku klubi esindajad siin kahjuks praegu ei ole — siis peab ütleva, et see pole midagi muud, kui rahvuslik siuru. Aga siuru on niisugune asi, mis igal alal välja sureb. See ei ole kodumaal kootud aine, see on välismaalt toodud kaup. Reisisellid, kes käinud välismaal ja näinud, et Hitler'i, Hugenberg'i ja teiste akendel on niisugused ilusad asjad välja pandud, arvavad, et need on tarvis ka meile tuua. Aga me näeme, Poolas on see viinud pogrommini, Saksamaad ähvardab kodusõda, Austriat samuti. Suuri raskusi toob see neile riikidele majanduslikult, kui ka välispoliitilistes suhetes. Kas see Soome stabiilsust kindlustab, kui kirjutatakse riigipöörde ettevalmistamisest.

Meil on Välisministeeriumi juurde asutatud väliskaubanduse osakond, mida juhib härra Virgo. Tema ei ole suutnud kõike turgu seente alal ära kasutada. Samuti ei ole doktor Kallas suutnud meie labakinnastele turgu leida. Mina soovitsaksin, et Virgo vallandataks ja Ilmar Tõnisson pandaks väliskaubanduse osakonda juhtima. Niisugused rahvuslikud klubid, kes seda liikumist toetavad, produtseerivad väliskaupa. Nad saadavad välispoliitika raskustesse, samuti mõjub see ka majanduselule halvavalt, selle peale vaatamata, et need tegelased noorukesed on, et noorukesed on selle liikumise juhtijad. Aga telegramme saadetakse välismaile, et meil on niisugused rahvuslikud liikumised aset võt-

nud, ja endiste rahvuslaste juhtide pojad on siin etteotsa astunud. Ja kas need välismaalased, kes telegrammi loevad, kas nad teavad, et siin 16-, 17-, 18-aastaste noormeestega tegemist on? Nad arvavad, et on küpsed inimesed, kes asja eesotsas on. Nad võtavad tõsisemalt tervet seda nähtust. Siin on see halb külg. Ja siis juurde tulevad need teised liikumised, nimelt see nõndanimetatud vabadusesõjalaste liikumine. (V a h e l h ü ü e.) Kes selle välja kutsus? Selle on välja kutsunud välismaa halvad eeskujud, mis siiski varsti kokku varisevad. Ja kui ühes või teises riigis ka need marurahvuslased peaksid ajutiselt võimu oma kätte saama, siis see variseb ikka kokku, kaotab pinna, ja kui need eeskujud kõik kaovad, siis läheb ka meil õhk puhtamaks ja paremaks. Meie oleme tähele pannud, et kui välismaal mingi liikumine on, siis kantakse see kohe meile üle. (V a h e l h ü ü e.) Mina neid väikesi käsifashiste nii väga ei hinda, ja nii kui ma nende rahvusluse panen hanejalgadesse, nii panen ma ka nende fashismi hanejalgade vahele.

Siis siin lugupeetud härra Vilms ütleb, et vaadake, need sakslased, kes seda erakadeemiat asutavad, need suhtuvad Eestisse esiteks kui harimatuse rahvamassi, teiseks kui tööloomadesse, kolmandaks nad tahavad mõisnikkude eesõigusi, neljandaks nad tahavad endist hertsogiriiki, ja peale selle saadetakse valetateid Eesti vastu. Niisuguseid etteheiteid tehakse sakslastele. Mina ei hakka analüüsima, kuivõrt need etteheited põhjendatud on, aga ma ütlen, kas siis sakslased on ainult need, kes kõiki neid ülesandeid taotlevad. Ka terve see liikumine, mis on algatatud meie rahvuslaste, vabadusesõjalaste liidu ja Põhiseaduse uuendajate poolt, ka see on sihitud demokraatia vastu, ja kas see ei lähe kõigepealt selle tähe all, et see Eesti rahvas on harimata mass, temalt peavad õigused ära võetud saama, temal ei saa olla demokraatlikku korda, vaid siin tuleb kellelegi teisele eesõigus anda? Kas pole need ringkonnad need, kes vaatavad meie suure rahvaosa peale, kui harimata massi peale, need, kes võitlevad demokraatia vastu, meie põhiseadusliku korra vastu, kõik need noored, kes ennast poetavad rahvusluse selja taha ja kõik need teised, kes lubavad kaigastega Toompeale tulla. Teiseks ütleb härra Vilms, et sakslased peavad eestlasi tööloomadeks. See on õige, et eestlased on hulk aega olnud tööloomadeks. Praegu aga suhtuvad suurtesse rahvahulkadesse

kui tööloomadesse just need reaktsoonilised ringkonnad. . . (V a h e l h ü ü e.) Näiteks „Loomingu“ kirjutustest nõutakse, et need ei tohi sisaldada sotsiaalolude käsitamist. Ja need on ometi eestlased, kes tahavad rahva õigusi piirata ja ära võtta. Töötaval klassil on täitsa ükskõik, kes teda tööloomaks peab, aga ta ei taha tööloom olla ja võitleb oma õiguste eest, sest ta on samasugune inimene kui teisedki.

Peab ütleva, et muulased ei saa kuigi palju nõuda, nemad võivad ainult seda kasutada, mis annab neile kultuuriautonomia. Ei saa ka seda öelda, et nende koolid annaksid rohkem antidemokraate. Meil Eesti koolides on võrdlemisi sagedasti juhtideks inimesed, kes külvavad rahvavaenlust.

Meil tuleb varsti vabadusepäev. (V a h e l h ü ü e.) Kõik need, kes on nõudnud eesõigusi, kuuluvad meie koorekihti, eesõigusi on nõudnud ka see ringkond, kus härra Fuks nii mugavalt istub. (V a h e l h ü ü e.) On nõutud eesõigusi just nende keskelt ja üks osa neist on ka saanud varanduslikke eesõigusi. Nüüd aga tulla ja öelda, et ainult muulased tahavad eesõigusi, ei ole õige. Härra Vilms tõi siin esile tekstiiltööstuse. Võib-olla, et 13—14 aasta jooksul on härra Zitron saanud suurtekstiilvabrikandiks, kellel sajad miljonid. Aga kes on need eesõigused Zitron'ile andnud? Kas meie, sotsialistid? Seal ütlete Teie, härra Vilms, õieti, kui ütlete, et meie ei ole seda teinud. Need samad ringkonnad, kes vaatavad rahvusluse ja kogu politika kui nende eneste rikkuse vahendi peale, need inimesed on andnud eesõigused neile, nii et siin, kui tõesti muulastest on tõusnud üksikud inimesed, kes suured rahvarandused eneste kätte kogunud, mitte ainult tekstiilialal, neid on ka kaubanduse alal, samuti paberitööstuse alal, siis on see mitte nende muulaste eesõiguste ja ülekaalu produkt, vaid meie oma inimeste nõndanimetatud rahvuslikult mõtlevate inimeste töötulemus.

Edasi härra Vilms ütles, et on tahetud Eestist luua hertsogiriiki. Noh, kes seda hertsogiriiki kõige rohkem on luua tahtnud, seda ei hakka ma seletama, aga ma ütlen, kas nad tahavad luua ja riigipeaks panna mõnda hertsogit, kuningat või presidenti, see liikumine on enam-vähem ühesugune demokraatiavastane liikumine, ja kahtlemata suhtuvad sellesse liikumisesse Eesti ja saksa tagurused ühtmoodi. Aga ometi marurahvuslased on need, kes seda teha tahavad ja kellel ka oma kandidaadid on. On õige, et sakslased tahtsid luua Eestist

hertsogiriiki. Nüüd on teised ringkonnad, kes tahavad antidemokraatlikku korda. Need püüded tulevad mujalt ja üks nende ideoloogidest oli täna härra Fuks. Keegi seda salata ei saa. Härra Fuks oli täna see, kes ülistas kaikkultuuri. (V a h e l h ü ü e.) Ega ikka nii ei saa. (V a h e l h ü ü d e d.) Kas arvate, härra Kask, et see on siis demokratismi tundemärk, kui lubatakse kaikaga pähe valada. Ma kõnelen sellest salakoosolekust, mis ilmsiks tuli ja kus kõneldakse, et võtame kaigas kätte ja valame. (V a h e l h ü ü e.) Mina ei ole siseminister, mina ei ole kindralkuberner, mina ei ole ka politseiametnik, aga nende inimeste hulgas, kelle poolt kõlavad hüüded — võtame kaikad kätte, on juhtivaid tegelasi, on kõrgemaid politseiametnikke. (V a h e l h ü ü e.) Mina olen rahvasaadik, nagu Teie. (V a h e l h ü ü e.) Mis eest vastutama? (V a h e l h ü ü d e d.) Mina olen seda seletanud, et see ei ole mitte demokratism, kui kaikaga minnakse lööma, ja seal olete minuga ühel arvamisel. Nii et nüüd oleme sellega selle küsimuse likvideerinud.

Edasi levitatakse valetateid Eesti vastu. Võtke „Võitluse“ viimane number kätte, — seda oleme võib-olla kõik lugeanud — ma võin teile siit mõnegi kohta alla tõmmata, kus ei ole õiged teated meie majandusliku seisukorra kohta avaldatud. Kas arvate, et Soome lehed ei ole seda ära toonud. Juba on kirjutatud. Oleme kuulnud, kuidas rahvuslikest ringkondadest on varem Soome ja mujale niisuguseid teateid saadetud. Härra Vilms ütles, et püütakse luua härrasrahva meeleolu. Jällegi samad ringkonnad, kes rahva õiguste vastu võitlevad ja kes seda liikumist kannavad, püüavad nüüd eraakadeemia, selle tühise asutuse, mis varem või hiljem kokku variseb, sest tema järgi ei ole tegelikus elus tarvidust, puhul meeleolu kuumaks kütta.

On inimesi, kes on näidanud, et nende organiseerimise võim on nõrk, kuid nüüd tulevad ütleva, et nemad on need patenteeritud rahvuslased, kes peavad meie rahva, demokraatia üle valitsema. Härrad Larka'd, Uibopuud ja isegi, mõelge, härrad Pint'id — need on rahvusliku kultuuri kandidadid! Need on need, kes peavad härra Pätsi, härra Teemandi, härra Kase, härra Penno, härra Järve asendama. Ma arvan, et härra Pinti keegi ei ole seni takistanud, ta oleks võinud oma suuri võimeid ammu maksma panna. Teie näete, missugune see üliarahvuslik liikumine on ja kes nende kandidadid ja mis sealt lõpuks oodata on.

Siis on veel siit etteheiteid tehtud, et vaadake, mõisnikkudele makstakse tasu, ja praegune koalitsioon on, kes seda kõike on teinud. Mõisnikkudele tasumaksmine otsustati eelmise Riigikogu ajal, ja meie, sotsialistid, nõudsimme rahvahääletamist, aga teie teate, et Riigikogu juhatus oma enamuses leidis, et see on sarnane seadus, mis rahvahääletamisele ei lähe. Need ajaloolised sündmused ei ole ammu tagasi, ja nüüd tullakse ja öeldakse, et praegune koalitsioon on see, kes nõudis mõisnikkudele tasumaksmist. Seda on vana seaduse alusel toimetatud. Ja kui teie hakkate vaidlema selle üle, kes tasumaksmise kokkuleppeid on ajanud, siis ei ole Teie, härra Fuks, süütu. (V a h e l h ü ü e.) Eelmiste valitsuste ajal on neid asju aetud, nii et siin ei või öelda, et üks või teine valitsus, üks või teine erakond rohkem süüdi. Ma olen selle vastu, minu arvates ei tule seda maksta, ja olen täiesti selle poolt, et asi läheks vahekohtusse. Niipea aga, kui ajakirjandusest oli kuulda, et asi antakse vahekohtusse, siis kirjutati, et ärge andke vahekohtusse, see läheb veel kallimaks maksmata. (V a h e l h ü ü e.) Ma võin öelda numbrid, kus see sees, et ärge andke vahekohtusse. Mis siis lõpuks tegema peab? Nii et siin ei saa mingeid erilisi etteheiteid teha. Ärgu arvatagu, et selle kaikkultusega kaugele saab meie Eesti rahvas. Kunstlikult ei saa rahvuslikku tunnet tekitada, ei saa mingit püsivat liikumist luua kunstlikult, see on ainult ajutine nähe. See on nähtus, mida meie leidsime Venemaal, kui Dubrovin Venemaal organiseeris tõsi-venelasi, see oli ühtlasi selleks kunstlikuks jõuks, mis aitas neid aluseid, millel revolutsioon oli võimalik, kindlustada. (V a h e l h ü ü e.) See marurahvuslik liikumine, mida meil tahetakse tõsta, on kunstlik. Ei saa öelda, et meie kool ei ole rahvuslik, ei saa öelda, et meie kirik on ebarahvuslik, ei saa teha etteheiteid meie kirjanduse kohta, — mis teie siis veel tahate! Domineeriv on rahvuslik seisukoht. Ei saa kaikaga kuigikauaks uut liikumist maksmata panna. Kaikaga võib küll ajutist efekti saada, kus mingi ürgjõud purskab välja, ja siis puuakse inimesi, saadetakse manalasse, aga see on siiski möödaminev nähe ja ei jää ialgi püsima. Kui tahetakse rahva keskel kasvatada armastust isamaa vastu, siis ei saa üht osa rahvast, töötavat rahvast, sundida nagu töölooma, siis ei saa arvestada härrasrahva meelega. Mis siis tuleb teha? Tuleb jõud kokku võtta, et meie sotsiaalseid olusid parandada, et töötajad

tunneksid endid üheõigusliku rahva liikmeina. Töölisklass on osa meie riigist, ja selle tähtsama osa — meie rahva — seisukorda tuleb parandada, selleks vahendeid leida. Seda kõike tuleb aga teha mitte kunstlike abinõudega. See rahvuslus, keda kunstlikult katsutakse soetada, toob meie riigile võib-olla uusi raskusi. Leian nende liikumiste korraldajate keskel inimesi, kes on põhja vajunud aineliselt, ja leian inimesi, kes on näidanud oma jõuetust. See liikumine, mis püütakse õpilaskonna keskel rahvuslikkuse tähe all sisendada, ei ole jõuküllane. See liikumine ei ole vaimurikkuse liikumine, vaid tõendab suurt kultuuri puudust ning suurt sisemist tühjust.

Kui neil inimestel oleks vaimurikkust ja jõuküllust, siis suudaksid nad midagi positiivset ära teha. Niisuguste kunstlike võtetega toovad ainult segadust ja teevad kahju.

J. F u k s (fakt. märk.): Faktilise märkusena pean õiendama eelkõneleja härra Johanson'i sõnu, nagu oleksin mina ülistanud kaikkultuuri. Olen kaugel sarnasest vägivallast, aga mina hoiatasin praegust valitsust, et kui tema laseb majandusliku kriisi kõrval luua ka vaimlist kriisi ja hävitada rahvas usk rahvuslusesse ja ideaalidesse eraakadeemia asutamisega, koolinoorsoos isamaavastase meelega kasvatamisega, „Elavate Rahva Sõnadega“, kus noorsotsialistid Nõukogude Vene programmi lavastavad — siis ärgu keegi pahandagu, kui mitmesugused rahvuslaste klubid, vabadusesõjalaste liidud, akadeemilised rahvuslased ja teised ennast tunnevad kutsutud olevat äratama rahvusetunnet ja tõstma iseseisvuse lippu hallist äripäevavankrist kõrgemale.

Need olid minu hoiatavad, mitte aga mingit „kaikkultuuri“ ülistavad sõnad. Sotsialistid ise oma väljaastumisega ärgu provotseerigu välja „kaikkultuuri“.

J. V i l m s (fakt. märk.): Rkl. Johanson, vastu vaieldes eelkõnelejale, tarvitab väga sagedasti minu nime, ja sellest võis tulla arusaamatus, nagu oleksin mina pooldanud neid mõtteid, mida härra Johanson tahtis ümber lükata. Mina ei ole tahtnud siin kaitsta rahvusluse klubisid, vabadusesõjalaste ühinguid ega teisi rahvusluse tegelasi siinamaani, vaid tahan käesoleval sõnavõtmisel tähendada sellele, et olen tähelepanu juhtinud marusakslaste aktsioonile, mis on aset leidnud Saksa eraakadeemia avamisel, ja mida valitsus omalt poolt

aitab kinnitada. Rahvusluse klubide programm ei ole veel välja kujunenud, ja sellepärast on liiga vara temale kallale tungida. Kui aga provotseeritakse niisuguseid nähteid, mis aset on leidnud, siis võib-olla tuleb marurahvuslus Eesti mõttes esile, nagu seda näha on näiteks „Loomingu“ vastases protestis. Seda võib-olla ei oleks tarvis avaldada olnud, kuid see on igatahes teine küsimus. (V a h e l h ü ü e.)

J. Järve: Lugupeetud Riigikogu liikmed. Rkl. Schilling tõi ette oma sõnavõtmises, nagu oleksid kõnelejad demagoogilisi võtteid tarvitanud, nagu oleks kunstlikult meeolelu püütud luua saksa kaaskodanikkude vastu. Ma tõrjun kõige kategoorilisemalt ja kindlamalt need mõtteavaldused tagasi, kuna ometi arupärimise põhjendusest, kui ka minu tänasest seletusest päris selge on see, et minu arvates ei seisa selle saksa eraakadeemia taga kogu saksa vähemusrahvas, vaid kitsas kildkond, ja selles mõttes ei ole arupärimine vähemusrahvuse kui niisuguse vastu sihitud, vaid aktsiooni vastu, mis ette võetud väikese kildkonna poolt.

Härra Schilling kõneles siin sellest, et saksa kaaskodanikud tihti kõnelevad isamaast ja kodumaast. See on õige, et nemad oma isamaale ja kodumaale elavad. Kuid päris kindel on see, et vähe et ole nende hulgas neid, kes isamaa ja kodumaa all ei mõtle meie isamaad. (V a h e l h ü ü e.) Need on üksikud teie hulgas, kuna mina arvan, et suurem osa loiaalne on. (V a h e l h ü ü e.) Need üksikud on suutnud palju korda saata, on niisuguse akadeemia ellu kutsunud ja sellepärast ma sellest räägin, kuna saksa rahvuse vastu kui niisuguse vastu ei ole ma tahtnud välja astuda, vaid vastupidi, saksa kaaskodanikkudelt seda kahtlustust ja varju, mis nende peale langeb, ära hoida. Härra Schilling ise nimetas, et saksa seltskond ei ole solidaarne selles asjas selle väikese kildkonnaga.

Mis puutub rkl. Johanson'i mõtteavaldustesse, siis olen ühes nõus temaga selles mõttes, et kui meil on rahvuslik liikumine tekkinud, siis peab see olema positiivne nähtus ning positiivse tööga ja põhimõtetega suudetakse midagi ära teha. Olen ühes nõus sellega, et rahvuslus ja demokraatlus ei ole kaks üksteisele vastukäivat mõistet, vaid rahvuslus peab seisma demokraatlikul alusel ja viidama demokraatlikule pinnale. Sellepärast näen tänases kõnes, et rkl. Johanson on ideaalne ja tubli rahvuslane.

Kui siin on ette toodud seda, et rahvusliku liikumisega käivad kaasas mitmesugused väärnähtused, et näiteks „ARK“ liikmed on kaitseta saksasoost üliõpilastele kallale tunginud j. n. e., siis pean ütlema, et lugesin lehest suure põlastusetundega sellest. Aga ma olen kuulnud kindlast allikast, et seal ei ole tegemist akadeemilise rahvusliku kultuurühingu liikmetega, vaid üks peategelane selles asjas on samale lehele lähedalseisev isik, kes selle sõnumi ära toonud ja kellel pole midagi ühist rahvusliku liikumisega. Ma arvan, et kui meil tekivad rahvuslikud organisatsioonid, kas akadeemia ringkondades, ehk väljaspool, siis peavad nad tingimata seisma demokraatlikul alusel. See on ju paratamata, et iga liikumisega kaasas käivad nõndanimetatud Zwickau prohvetid, kes katsuvad erilise joone tuua igasse liikumisesse, ja asjale mitte kasu ei too vaid kahju. Niipalju kui mina tänastest sõnavõtmistest aru saanud, ei ole keegi sotsialistidele teinud või tahtnud teha etteheiteid, et nemad on tasumaksimise poolt mõisnikkudele võõrandatud maade eest, vaid küsimus, niipalju kui mina seda üles tõstnud olen, puutub ainult sellesse, kuidas suhtuvad teatud baltlased sellesse küsimusse, kuidas nad on tahtnud luua väljaspool meeolelu meie vastu, vaatamata sellele, et meie rahvas on püüdnud kõik teha, mis võimalik, kannatanud kaaskodanikkude huvide rahuldamiseks.

O. Kask: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina ei pidanud käesoleva arupärimise puhul sõna üldse võtma, kuid siin lugupeetud rkl. Johanson oma sõnavõtmisega kutsus välja, et peab natukene selle peale reageerima. Härra Johanson viis küsimuse sarnasele pinnale, kus õige üleolevalt rahvusliku liikumise peale vaadatakse ja mõnitavalt ette tuuakse ka rahvuslikke klubisid, vabadusesõjalaste liitu j. n. e. (V a h e l h ü ü e.) Mina arvan, et see ideoloogia, see alus, mida arendab härra Johanson, kui see oleks üldine meie rahvale ja rõhuvas enamuses meie rahvale omane, siis Eesti riik püsida ei saaks. Meie riigi aluseks on rahvuslik idee, suur ja sügav rahvuslik idee ainult kannab meid. Kui meil on demokraatlik riik, ja kui siis selle demokraatliku riigi piirides tekivad rahvuslikud klubid, siis oletame, et mina võin lahku minna vabadusesõjalaste liidu nõudmistest mõne punktiga, aga kui nemad täiesti Põhiseaduse piirides nõuavad Põhiseaduse muutmist, siis kuidas teie demokraatlikus riigis tahate seda keelata? Teie tulete mõ-

nitama seda, tahate maha teha seda, aga kas teie ise pole andnud põhjust vastuvõõu tekkimisele, kus teie „besboshnikute“ ideedega ründate ja teete koosolekuid? (V a h e l h ü ü d e d.) Tuleb vastasabinõudega võidelda. (V a h e l h ü ü e.) Mõõdunud pühapäeval oli Pärnus „Rahva Sõna“ elav rünnak. Härra Johanson kõneles seal. See oli kõik väga armetu, sellepärast, et rahvast väga vähe oli. (V a h e l h ü ü e.) Seal pilgati... (V a h e l h ü ü d e d.) Mind huvitavad kõik küsimused. (V a h e l h ü ü d e d.) Suures saalis haigutas tühjus vastu, kui kaitseliitu ja usku pilgati. Armetult vähe inimesi oli seal koos. Vanemad inimesed ka tööliste hulgast lahkusid sealt.

Peab ütleva, et kui sotsialistid mõtlevad, et neil on õigus asutada punaste pioneeride gruppe (V a h e l h ü ü e.), kas siis meil ei või tekkida noorkotkaste liikumine? Nemad ei pruugi aga olla shovinistid. Internatsionalistlik idee, mida härra Johanson propageeris, see igatahes ei või meil olla aluseks ja see meid edasi ei vii.

Mis on Tartu rahvuslik klubi? Seal on mitmest voolust tegelasi koos, seal on ka Riigikohtu esimees härra Parts. Ja seal ei ole midagi halba, seal tahetakse propageerida rahvuslikku iseteadvust, ja see on väga tähtis. Kui nende tegelaste keskel on rohkem temperamentlikke isikuid, siis on see täitsa loomulik kui ollakse vihane Ilmar Tõnisoni peale, teda on ka Moskito ja rkl. Johanson mõnitanud, viimane tahab teda kutsuda Välisministeeriumi kaubanduseosakonna juhiks, siis peab ütleva, et ka üliõpilastel peab olema temperament. Miks ei tohiks väljaspool akadeemiat rahvuslikud üliõpilased segada ennast ka poliitilistesse küsimustesse? See on temperamendi asi, ja igauks võib seda teha. Ma arvan, meie oleme kõik seda kaasa teinud, ja seda on väga sügavalt kaasa tehtud vabadusesõja algul, riigiloomisel ja Vene revolutsiooni ajal. See on sügav rahvuslik liikumine, kuid meie ei tunnusta shovinismi. (V a h e l h ü ü d e d.) Teie, härra Petseri rahvasaadik, ärge tulge rääkima niisugust juttu praegu, kus Teie olete koalitsioonis sotsialistidega ja annate palju põhjust selleks, et meil rahvuslik külg ja valitsemine on jäänud tagaplaanile. Eesti riik kõige rohkem kannatab selle all, et ei ole tugevat rahvuslikku jõudu? (V a h e l h ü ü d e d.) Ah, ärge rääkige.

L. J o h a n s o n: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra Kask, kui ta kõnetooli tuli, ütles, et olevat mõnitatud, läks ära, ütles

— olevat mõnitatud, aga mis ta siin ütles, see ei seletanud seda, milles mõnitamine seisib. Härra Kask püüdis näidata, et Eesti rahvuslik idee on kandev ja püüdis sellepärast seda näidata, et härra Kask on Eesti rahvusluse idee kandja. (V a h e l h ü ü d e d.) Teie tahtsite seda välja paista lasta. Härra Kask, lubage, et ma Teile meelde tuletan. Igauks, kes tuleb ja ütleva, et ta on rahvuslane, see ei tarvitse veel rahvuslane olla. Alguses kandis mõnigi tööerakondlane punast särki, siis oli tarvis seda ümber vahetada õpetajakitli vastu. Nüüd ei aita enam õpetajakittel, nüüd tullakse sellega välja — vaadake, härrad rahvuslased Tartus ja mujal, meie oleme siin Riigikogus ainukene jõud, kes kaitsevad teid hirmsa pealetungi ja mõnitamise vastu. Milleks seda kutsutakse? Seda kutsutakse — õõnes käelligutus! (V a h e l h ü ü e.) Teie näidake Pärnu linnale, näidake Riigikogus, et rahvuslik olete oma tegevuses, aga niikaua, kui ainult kõnetoolis ütlete, et teie olete rahvuslane, niikaua ei usu teid ükski sotsialist, mina ei usu seda ka, ja rahvuslased ei usu seda ammugi. Mina ei ole mõnitanud, vaid näidanud, et rahvuslust ei saa kanda kaikaga. Selle vastu tuleb olla, see toob segadust. See liikumine, mida tehakse niisuguste efektidega, kus uulitsal muulane võetakse kinni ja lüüakse maha või koostatakse nimekiri kõrgematest ametnikkudest, kes ei ole eestlased, kuid kelle kohta ei teata öelda, et oleks halb ametnik, kellest vaid teatakse, et ei ole Eesti rahvusest, see liikumine ei vii meid kaugele. (V a h e l h ü ü e.) On must nimekiri valmistatud. Muidugi, igas liikumises tulevad teatud avaldused, millega ei saa rahul olla, kuid nende peale tuleb näidata. Mis puutub nendes avaldustesse, mis sotsialistide koosolekuil olnud, siis muidugi neid võidakse revideerimisele võtta. Nii et ei saa öelda, et siin või seal ei ole mingeid halbu nähteid, aga et kaikaga saaksime midagi teha, seda ärge uskuge.

J. J ä r v e (häället. motiiv.): Rkl. Vilmsi poolt esitatud ülemineku-vormel kõneleb sellest, et saksa eraakadeemia avamine ei ole sündinud kooskõlas meie rahvusriiklikkude huvidega. Ma asun samal seisukohal, kuid ära kuulates ministri seletust selgub ometi, et on talitatud maksvate seaduste kohaselt. Ja arvesse võttes seda asjaolu, et valitsus on siiski arupärimise tõukel ja otsekoheselt mõjul küsimuse päevakorda võtnud ja seisukohale asunud, et arupärimises ettetoodud suund selles küsimuses

õige on, ja tahab praegumaksvat korda muuta ja vastava seaduseelnõu esitada, siis ei ole mul mingit takistust lihtülemineku-vormeli poolt hääletamiseks.

J. Vilms'i motiveeritud ülemineku-vormel (lhk. 3402) lüka-takse tagasi.

E. Joonase lihtülemineku-vormel võetakse vastu.

4. Rahandusliku abiandmise konventsiooni kinnitamise seadus — III lugemisel.

Riigikaitse komisjoni aruandja J. Holberg.

Seaduseelnõu võetakse vastu paragrahvide viisi ja terve sisu korraga redaktsiooni komisjoni andmata.

5. Tollipõhitariifide seaduse täiendamise seadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja M. Laarmann.

Võetakse vastu seaduseelnõu pealkiri ja tekst eraldi ja terve sisu korraga.

6. Eesti-Pärsia sõpruslepingu ja selle lõpp-protokoll kinnitamise seadus — I lugemisel.

Väliskomisjoni aruandja A. Rei: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Eesti majanduseringkonnad on korduvalt juhtinud tähelepanu vajadusele luua ja korraldada läbikäimist venemaataguste riikidega, eeskätt Pärsiaga. Seda nähti ette Eesti ja Vene Nõukogude vahelise kaubalepingu sõlmimisel. Tähendatud kaubalepingus on Eestile kindlustatud transiit Vene teedel, mis transiidiks avatud, kusjuures Eestist tulevad transiitkaubad ei allu neil teedel mingisugustele sisseveo-, väljaveo- ega transiidimaksudele.

Kaubandusliku läbikäimise korraldamise kohta Pärsiaga astus meie vabariigi saadik Moskvas läbirääkimistesse sealse Pärsia suursaadikuga, kusjuures selgus, et enne konsulaarlepingu sõlmimist Pärsia pidas vajalikuks sõpruslepingu sõlmimist Eesti ja Pärsia vahel. Leping ise on välja jagatud Riigikogu liikmeile; ta ei sisalda mingisuguseid erinevusi teistest lepingutest, mis siiaamaani teiste riikidega sõlmitud. Väliskomisjon vaatas selle lepingu läbi ning leidis, et see tuleb heaks kiita. Sellepärast väliskomisjoni nimel teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel.

7. Vallasvara aresti alla panemise ja müügi asjus Tsiviilkohtupidamise seaduse muutmise ja täiendamise seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja J. Holberg: Meil Tsiviilkohtupidamise seaduse § 973 punktides 1—11 oli ära näidatud, missugused vallasvarad sissenõudmise korral ei kuulu areteerimisele. P. 10 käsitas talu vallasvara ja see punkt oli senini maksev. Selle punkti järgi oli tarvis see vallasvara arv kindlaks teha, mis oli vaba areteerimisest ja oksjonil müügist. Seadus nägi ette kaht moodust, kuidas seda raudvara taludes pidi kindlaks tegema. Kui nõudja tuli sisse nõudma võlga ja pööras selle talu inventari peale, siis kümnenda kõite piirkonnas, nagu Petserimaal ja narvatagustes maades, oli moodus, et vallavanem määrab ära, missugune see hädatarvilik inventar võiks olla, mis ei kuulu areteerimisele. Balti Eraseaduse piirides oli aga lugu nii, et seal oli ära määratud, et Tsiviilkohtupidamise seadus teeb saate maksvate talurahva seaduste peale. Vahepeal selgus, et talurahva seadusi on muudetud, nii et ei saa neid seadusi enam aluseks võtta. See on üks vaade.

Teine vaade on, kui keegi oleks tõsiselt protsessi üles võtnud, võib-olla oleks kohus tunnistanud talurahva seaduse selle normi ka praegumaksvaks. Et aga need moodused, mis endises Vene seaduses maksvad olid, väga keerulised ning otsekohest selget pilti ei pakkunud, siis esitas Põllutöministeerium seaduseelnõu § 973 p. 10 eeskirjade muutmise kohta, kus pidi täpselt ära määratama, missugused varad talu majapidamises alles jäävad, et majapidamine ei hävineks senikaua, kui inimesed tasuvad võla vabatahtlikult või lähevad kinnisvarad oksjonile. Nii et sisuliselt ei ole siin uue normi maksmapanemine, vaid praeguse korra selgitamine ja maksva seaduse detailiseerimine.

Peale selle muutis komisjon omalt poolt Tsiviilkohtupidamise seaduse paragrahve, näiteks §§ 1070, 973 punkte 8 ja 10. § 973 p. 8. on öeldud, et jätakse müümata „asjad, mis on vajalikud isiklikuks igapäevaseks tegevuseks võlgnikule enesele tema elukutse, teenistuse, käsitöö või tööstuse alal“. Enne oli see punkt mõeldud kasakate kaitseks, kuna meil nüüd niisugust normi tarvis ei ole, siis pandi § 973 maksma uues redaktsioonis, mis käsitleb käsitööliste hädatarvilikke tööriistu, näiteks kingsepal — haamer, rätsepal — õmblusmasin, ja seda, et neid oksjonile müümiseks ei arvata võla

katteks. See redaktsioon on võetud uuest Tsiviilkohtupidamise eelnõust, mis praegu väljatöötamisel kohtuministeeriumi vastavas komisjonis. Säärasel kujul on see kohtuministeeriumi komisjoni poolt vastu võetud.

Edasi võeti vastu uus paragrahv komisjoni liikme Eliaseri algatusel, nimelt § 1070¹. Viimasel ajal, kus oksjonid on laialdaseks nähteks saanud, tuleb niisuguseid nähteid ette, et teatud vahelkauplejad löövad kokku ja kokku rääkides pakutava hinna suhtes ostavad naeruväärilise hinnaga väärtuslikke asju. Selle tagajärg oli see, et võlakohuslane kaotas oma varanduse, ja sissenõudja ka midagi ei saanud võla katteks peale väikese, naeruväärse väikese summa. Kuna kõik see kasu, mis sellest müügist saaks, läheb vahelkauplejate taskusse. Et seda ära hoida, võeti uus norm vastu, et teine pakkumine võib hakata peale poolest hinnatud hinnast. Kui sellega ka ostjaid ei leidu, siis on sissenõudjal õigus selle hinnaga objekti või kraami omale jätta, sellest teatades ühe kuu jooksul kohtupristavile. Selle üle olid vaidlused, et see võiks meil eitavaid seisukohti krediitiasjanduses ellu kutsuda, kuid komisjon tuli ühemeelsele otsusele, et see hädaoht nii suur ei ole. On vähe kordi, kus võivad niisugused juhtumised ette tulla, et inimene tahab oma võla maksmisest ära öelda, esimese obligatsiooni kinnisvara peale tasku paneb, kuna aga osa inventari on temale kindlustatud ja oksjonil müüa ei saa. Selgus, et suur osa võlanõudjatest ei ole pangad, vaid eraisikud. Toodi ette, et 90 talu oksjonist olid 3 pankade poolt ja teised äri- ja kaupluseasjad. Üks on kindel, et krediitdivõime talumehel igatahes langeb. Kui pangad võlga annavad, siis arvavad nad teatavad summad sellest varandusest maha. Kui see meil enne aastate eest maksis, siis oli vahe selles, et talupojal ei olnud õigust vekslit välja anda, kuid vekslite väljaandmine on meil vahepeal väga laialdaseks läinud, aga ega meil seda üksi ei tehta. Kes on lugenud Riia lehti, see teab, et Lätis on samasugune kord maksmata pandud, kuid veidi teistsugusel kujul. Seal vabastatakse küll ka inventar, aga müügile võib tulla alles aasta pärast. Meil ei ole see kaitse sarnaselt antud, vaid teistsugusel viisil. Aga see on isesugune viis moratoriumiks, mida praegu tahetakse maksmata panna. Ida-Preisimaal on ka niisugune lugu olemas, nagu meie tahame omal teha, et on täiesti kindlustatud teatud osa sellest vallasvarast, mis tarvis on majapidamise korrashoiuks.

Nüüd tõsteti küsimus üles, kas mitte seda varandust arestida, kui nõudmist pöörata kinnisvara peale. Kinnisvara müük võtab aega umbes 1 aasta, nii et selleks ajaks see inventar saaks aresti alla pandud, et siis seda ühes kinnisvaraga müüa. Tegelikult aga on see võimata, sest siin võivad niisugused juhused ja raskused tulla, millest tegelikult elus on võimata üle saada. Näiteks ei taha see võlgnik seda inventari hoiule võtta, ja kui näiteks viljaseeme aresti alla pannakse, mis sellest siis kasu on? Viljaseeme on aresti all, ja sellega põldu külvata ei saa.

Neil põhjustel komisjon asus sellele seisukohale, mis vastu võetud on, et see inventar jääb vabaks kuni lõpuni, ja selle inventari vabaksjätmisel on üks hea külg selles mõttes, et kui see omanik tõesti korralik põllumees on ja tahab oma kohustusi täita, siis tal on võimalik vabamüügi läbi selle inventari eest palju rohkem saada, kui oksjoniteel, ja kui ta pole petis ega meelega ei taha jätta oma võlga tasumata, siis tal on võimalik nõudjale selle vabamüügi läbi rohkem ära tasuda, kui siis, kui see inventar kinnisvaraga seltsis peaks müügil minema.

Teen ettepaneku,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

R. P e n n o: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Vabariigi Valitsuse ja üldkomisjoni poolt esitatud eelnõu tahab teatavas mõttes restaureerida seda korda vallasvara müügil, mis maksis meil enne talurahva seaduse kaotamist. Selle seaduse põhimõtetega üldiselt peab nõus olema. Peame kaitsma tootmisvahendeid, peame kaitsma, et meie produktioon tagasi ei läheks. Eriti raskest on olukord kujunenud praegu, kus meie põllumajandus varemalt, parema konjunktuuri juures tekkinud laenudega väga ja väga raskesse seisukorda on sattunud.

(Koosolekut asub juhatama esimene abiesimees M. Martna.)

Riigikogus on varem meie rühmast selle peale tähelepanu juhitud, et praegu põllumajandus on eriti katastroofilises seisukorras. Ka neil põllumeestel, kellel võlakoorimat ei ole, kes normaalselt tegutsevad, et ka nemad oma kapitaliga töötades üle ei saa neist raskustest, mis maailma majanduslik kriis Eesti põllumehe peale veeretab. Eriti raske on veel neil, kellel võlad peal. On arusaadav, et kogu põllumajandus ootab abi ja ootab tõsisid abinõusid selleks,

et kogu põllumajandust mitte oksjonihaa-mer ei ähvardaks. Selles mõttes on ka nähtavasti esitatud see seaduseelnõu. Põhimõttelt pooldan täitsa seda seaduseelnõu. Arvan, et selle seadusega tahetakse poolikud abinõud kasutamisele võtta, et need abinõud küllaldased selleks ei ole, mis meie põllumajanduse seisukorra parandamiseks vaja oleksid.

(Sekretäri kohale asub sekretäri esimehe abi **A. Tõllassepp**.)

Aruandja kohale asub komisjoni esimees **J. T e e m a n t.**)

Lugupeetud aruandja ei saanud ka märkimata jätta, et teatavad raskused meie laenuühisustele, meie ühispankadele selle seaduseelnõuga peale paneme. Kuid minu arvates on olulisemad puudused sellel seaduseelnõul need, mis hävitavad isikliku krediidi. Seadus tahab meie põllumajanduse ja käsitöölise isiklikku krediiti miinimumini viia. Realkrediiti kinnisvara kindlustusel ei ole igaljuhul võimalik saada. Jääb edaspidigi vajalikuks isiklik krediit, ja seepärast meie peaksime ka seda seaduseelnõu juures kaaluma. Mina praegu rõhutan, et käesoleva seaduse vastuvõtmisel teatavad raskused isikliku krediidi saamiseks näha on meie põllumajandusel. See küsimus siiski nii lihtne otsustada ei ole. Ütleme näiteks, kuidas oleksime saanud lahendada küsimust ikalduskrediidiga ilma isikliku krediidita? Kuidas meie oleksime saanud seemneviljakrediiti korraldada, kui meil isiklik krediit puuduks. Meie ei oleks üldse sel puhul meie majandust päästa ja edasi viia saanud.

Edasi tuletan meelde, et kogu asumaa majapidamiste ülesehitamine on sündinud ainult selle tõttu, et asunikel võimalik on olnud krediit käemeeste vastutusel. Nende vastu on usaldus olnud, ja nad on suutnud oma majapidamist edasi arendada ja võlakoormat vähendada. Kui meie tahame selle seaduse maksma panna piiramatuks ajaks, kui tahame selle seaduse maksma jätta edaspidi, siis näiteks ütleme inimesel, kes tahab hakata iseseisvalt, kui temal endal varandust ei ole, majapidamist korraldama, see krediidi abil vististi võimalik ei ole, sest kõik need rahad, mis tahetakse paigutada inventari, kui need võlana tema majapidamise ülesehitamiseks tulevad, jäävad sarnasteks, et nende vastu võlausaldaja kuidagi nõudmist pöörata ei saa. On arusaadav, et märksa raskeneb uute majapidamiste loo-

jate seisukord, kes ise küllalt ettevõtlikud, kes tahaksid teatud samme astuda majapidamise ülesehitamiseks. Üldkomisjoni poolt esitatud seadus on märksa halvem kui Läti praegune algatus. Kui aeg on katastroofi- line ja hindade langus kestab, et meie ei suuda välja rabeleda sellest seisukorrast, ja põllumajandus ei suuda kõiki kohustusi täita, siis peab ilmingimata siin appi tulema, seepärast seda põhimõtet eitada ei saa. Aga kui nüüd küsimus viiakse niisugusele seisukohale, et majapidamistes inventar, nagu praegu ette nähtud, on teatud piirides puutumata raudvara, siis need raskused, mis minu poolt ette toodud, ilmingimata tekivad. Ega sellega veel üksi ei päästeta majapidajat. Ilmingimata aga tekivad selle seaduse teostamisel halbused just käemeeste suhtes. Lugupeetud Riigikogu liikmed! Meie teame, et kõik krediidiasutused, samuti ka kõik võlausaldajad nõuavad ilmingimata, et käemees, kui võlgnik nõrk on, tugev oleks. Siit järeldus, et käemeestel varanduse väärtus suurem on, kui võlgnikul endal, ja niisugusel puhul, kui võlgnik ei suuda maksta, minnakse käemehe kallale. (V a h e l h ü ü e.) Meie kallameeste krediit on puht käemeeste krediit. See krediit on riiklik krediit. Ja kui nüüd praegu püügiriistad ja teised selle seaduseelnõu põhjal sarnasteks tehakse, et neid üldse müüa ei saa, siis edaspidi neil kallameestel võimalust ei ole üksteisele käemeesteks minna, sest pank või eraasutus, kes seda krediiti annab, kui võimalust ei ole seda laenu sisse nõuda, kinkida ei saa, ja see krediit jääb saamata. Kui võlgnikul on võimalus kohustusi veeretada käemeeste peale, siis see halvab maal meeoleolu. (V a h e l h ü ü e.) Hariilikult nõutakse, et oleks tugevam mees käemeheks ja tal inventari jätkub rohkem kui siin ette nähtud. Loomulikult saab temalt sisse nõuda, võlgnikult mitte. Seadus demoraliseeriks meie võlgnikke. Minu arvates ei hoia see lõpuks ära ka oksjonilainet. Nagu aruandja tähendas, võidakse vallasvara määrata oksjonile koos kinnisvaraga. See on iseenesest üks väga hädaohtlik tee ning viib ka kinnisvarade hinnad alla.

Praegu on rahakehv aeg, eriti maal, kus isegi vähemaid makse riigile ei suudeta tasuda. See aeg on sarnane, kus isegi väikese võla eest kinnisvara müügil määratakse, omanik ei suuda seda päästa, ja kinnisvara läheb siis võileiva eest üle teistele. Minu arvates see on palju hädaohtlikum kui vallasvarade oksjonile määramine.

Nagu aruandja märkis, on meie ühis- pangad küll tagasihoidlikud, sest et nad õieti on põllumeeste oma ettevõtted. Ma ei tea, et kuskil kuritarvitusi oleks ette tulnud nende oksjonite määramisega, et kuskil oleks eriti massiliselt tarvitatud seda õigust ühispankade poolt. Keegi seda tõenda- da ei saa, vaid siin on ainult üksikud juhud. Ja sellepärast siis hädaoht sealt- poolt suur ei ole.

Kui aga teisele teele asutakse ja soovit- take ilmingimata, et iga võlausaldaja peab varanduse müügi korral kalkuleerima, kumb müügile läheb, kas vallas- või kinnisvara, siis minu arvates on otstarbekohane, et val- lasvara eelistataks ning kinnisvara kui ras- kem ja suurem objekt puutumata jäetaks. Vaadake, lugupeetud Riigikogu liikmed, see on seaduse nõrgem külg, et ta iseenesest provotseerib meie kinnisvarade müügile määramist, mis ei ole soovitav nähe praeg-usel rahavaesel ajal. Mulle tundub, et siin õieti põlluharijad vihma käest räästa alla satuvad. Igatahes märksa mõistlikum abi- nõu oleks selle viisi tarvitusele võtmine, mis praegu Lätis käsil ja mis iseenesest pikendaks varanduste sundmüüki, et vaba- tahtlikult võimalus oleks vahepeal tasuda. (V a h e l h ü ü e.) Kõnele isiklikult, rühm asub seisukohal, nagu seaduseelnõu on. Arvan, et selle seaduseelnõuga teatud pa- randuste juures võidakse kätte saada seda sihti, mida püütakse. (V a h e l h ü ü e.)

Ühispankade seisukord halveneb. Sel- lelt seisukohalt tahan lugupeetud Riigikogu liikmete tähelepanu kõita, et siis see seis- koht ka lõpulikult läbi kaalutaks ja teata- vad järeldused tehtaks. (V a h e l h ü ü e.) On terve rida laene, kus ei ole teist kind- lustust, kui ainult käemeeste kindlustus, näiteks kalameeste laenud. See on riigi raha. On terve rida samasuguseid laenu- sid, kõik riigi poolt välja antud. Nende laenude kohta on nõudnud Riigikogu, et vahetalitajaks ja ühllasi ka vastutajaks vahepeal oleks ühispank. Ühispangad on selle raske koorma oma peale võtnud ja rasketel aegadel vastutanud ja korraldanud neid laene. Kui meie nüüd ütleme, et need alused muudame, millega nad arvasid, et see summa nendel alustel sisse tuleb ja nendel on maksvate seaduste järgi kasu- tada see varandus, mille praegu keelu alla paneme, kuidas julgeme siis öelda, kui ühispank laenu kätte ei saa, maksa sina omast taskust. Seda moraalset õigust meil ei ole. Juriidiliselt võime teha, mis taha- me. See ei ole korras. Ütlen, meie peame

teadlikud olema, et meie ei ole õigustatud ühispankasid pankrotti ajama, kui need sum- mad täiel määral sisse ei tule ja ühispangad mitte hoolimatusest vaid selle seaduse ta- gajärjel pankrotti lähevad.

Kui see seadus vastu võetakse, siis tundub, et selle tagajärjel palju asjata sõitusid tu- leb. Kahtlemata pangad kui ka teised võ- lausaldajad saavad pristavi kohale. Pris- tav ei leia aga midagi muud kui raudvara, aresti alla midagi panna ei ole. Pannakse kinnisvara müügi alla. Liigne sõit tuleb teha vallasvara pärast.

See kõik tekitab kulusid. Minu arvates pangad, eriti ühispangad, on olnud tagasi- hoidlikud ja ei saada raskel ajal inimestele oksjonilainet kaela. Kui tahate selle seadu- sega sõda pidada ühispankade vastu, siis näib mulle, et see õiglane ei ole. Minul on arvamine, et põllumajandus sellest seadusest suurt kasu ei saa. On ilmingimata vaja teisi abinõusid tarvitusele võtta kui näeme, et seisukord järjest halvemaks läheb. Kui sarnased küsimused üles tõusevad, siis meie muidu edasi ei saa, kui peame põllu- majanduse tootmisvõimet alal hoida katsu- ma ja selleks on peale käesoleva seaduse teisi seadusi ilmingimata vaja. Siisamaani oleme arutanud 8% pantlehtede seadust. Meie näitasime seal juba, missugused ras- kused on selle seaduse teostamisel, ja ma ootan õieti huviga, palju selle seadusega meie põllumajanduse lühiajaliste laenude ümberkorraldamiseks läheb. Ei lähe vist palju, sest maksvad seadused ei võimalda palju neisse pantlehtedesse mahutada. Meie oma maksvaid krediitiseadusi ei ole muut- nud, ühispangad ei saa üle 5-aastalistesse paberitesse mahutada oma hoiusummasid. Nad saavad ainult pikemaajalistesse pabe- ritesse, nagu seda 8%-lised paberid on, mahutada oma kapitale, ja mitte tervel määral, vaid ainult teatavas osas. Ja kui, lugupeetud Riigikogu liikmed, Teie siin ei arvesta sellega, et siin teatud omakapitalid kustutada tulevad tekkivate kahjude kat- teks, siis ilmingimata ühispangad on ette- vaatlikud ja saavad oma kapitali mahuta- ma nendesse 8%-listesse paberitesse ette- vaatlikult.

Meie vajame lähematel aegadel valit- suselt põllumajanduse suhtes otsustavaid samme. Vajame, et neid kursi kaotusi, mis eriti viimasel ajal jällegi teravamalt ilmsiks tulevad, ja meie põllusaaduste väljavedu takistavad, et neid kuidagi kompenseeri- tak. Meie päästame selle seadusega ai- nult raudvara, aga raskused kestavad. Teh-

tagu aga nii, et ei hävitataks meie põllumehe isiklikku krediiti, ja see on kättesaadav, kui teie panete põllumajandusliku inventari müügi kohta pikema tähtaja maksma.

Juhataja: Koosolek on üle kahe tunni kestnud, kuulutan vaheaja. (Hüüded: Lõpetada!) Enne lõpetamist on hääletamisele panna ettepanek järgmise koosoleku kohta.

8. Järgmise koosoleku määramine.

A. Tupitsa ettepanekul otsustatakse pidada järgmine koosolek reedel, 4. detsembril s. a., kell 10 hom. (Päevakord vaata 193. koosoleku otsuste protokoll, lisa nr. 5.)

Juhataja: Avaldati soovi, lõpetada koosolek.

(Hääletatakse.) Ettepanek on vastu võetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 14.37 min.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretärid (allkirjad).

Koosoleku juhatajad (allkirjad).

